

prijevod

Terencije: Formion

Napomena prevodioca

Od šest Terencijevih komedija, četiri su nastale po uzoru na Menandra: "Djevojka s Andra", "Heautontimorumenos", "Eunuh" i "Braća", a dvije po uzoru na komediju Apolodora iz Karista: "Svekrva" i "Formion".

Zanimljivo je da - za razliku od svih ostalih komedija - "Formion" nije doslovan prijevod naslova grčkoga originala. Apolodorova se komedija zvala "Epidikazomenos" ("Onaj koji podiže parnicu"). Terencije se odlučio na drukčiji naslov vjerojatno stoga što se radilo o pravnom procesu koji bi bio teško shvatljiv njegovoj rimskoj publici (epidikazómenos zapravo označuje osobu koja za sebe ili za nekoga svojeg štitenika želi isposlovati dio imetka ili pravnu zaštitu uopće; c. LSJ s.v.). Vrijeme nastanka grčkoga originala ne možemo sa sigurnošću odrediti, ali kako se u tekstu spominje Lemno kao atički posjed, vrlo je vjerojatno da je komad bio napisan u razdoblju od 307 - 283. pr.n.e. kad je taj otok bio pod vlašću Atene.

U didaskaliji se kaže da je "Formion" četvrta Terencijeva komedija. To je točno ukoliko komedije računamo po izvedbama održanim do kraja. Ukoliko pak želimo voditi računa o stvarnom vremenu nastanka, onda je "Formion" peti po redu, jer moramo pribrojiti i neuspjeli pokušaj postavljanja "Svekrve" g.165.pr.n.e. (Andria 166.pr.n.e., Hecyra 165. - neuspjeh, Heautontimorumenos 163, Eunuchus 161. u proljeće, Phormio 161. u jesen, 160. Adelphoe, te drugi i treći pokušaj postavljanja Hecyrae).

Za razliku od nekih drugih Terencijevih komedija, Formion se, izgleda, otprve svidio gledaocima, te ima indicija da je 141. pr.n.e. ponovno izvođen. U vrijeme Ciceronovo to je ime prešlo i u poslovicu; cf. Cic. Phil. 2,15. Na svojevrsan način u nj se ugledao i Moliere u "Les fourberies de Scapin".

Prijevod je učinjen prema Kauerovu i Lindsayevu izdanju (Oxford 1926), kojemu je kritički aparat dopunio Otto Skutsch (Oxford 1958; više puta reprintirano). Na nekim je mjestima pomogao i zacijelo najbolji komentar uz "Formiona", onaj Działzka i Haulera (Leipzig 1913). Kako se u "Formionu" mnogo radi s novcima i oko novaca, pokušao sam one bezbrojne male i velike talente, mine i drahme prevesti u pojmove koji današnjem čitaocu nesumnjivo više govore - milijune i tisuće, iako sam izbjegavao navesti i novčanu jedinicu u nadi da će anakronizam biti manje uočljiv. Pri tom nisam ni pokušavao izračunati apsolutnu vrijednost spominjanih svota, kako zbog toga što preciznih koeficijenata za takvo preračunavanje nema, tako i stoga što bi u ovim godinama inflacije takav pokušaj bio kratka vijeka. Ipak, relacije među iznosima dane su s onom preciznošću koliko je to bilo moguće u nastojanju da sve svote budu izražene okruglim brojevima.

Komad izveden na Rimskim igrama¹⁾, za kurulskih edila Lucija Postumija Albina i Lucija Kornelija Merule. Izveli su ga Lucije Ambivije Turpion i Lucije Hatilije iz Prenesta. Glazbu je skladao Flak, rob Klaudijev, za dvije nejednake frule i to za čitav komad. Grčki je original Apolodorov "Parničar". To je četvrta Terencijeva komedija. Nastala za konzulovanja Gaja Fanija i Marka Valerija.²⁾

Sažetak Gaja Sulpicija Apolinara³⁾

Hremetov brat Demifont nalazio se u tuđini, ostavivši u Ateni sina Antifonta. Hremet je pak potajno imao na Lemnu ženu i kćer, a u Ateni drugu ženu i sina, ludo zaljubljena u sviračicu lire. Majka s Lemna dođe u Atenu i umre. Djevojka se sama (Hremet je bio daleko) pobrine za sprovod. Tamo je ugleda Antifont, zaljubi se u nju i uz pomoć parazitolu dobije za ženu. Njegov otac i Hremet dođu natrag i stanu bjesnjeti. Potom dadu parazitu pet milijuna da on oženi tu djevojku. Za taj novac bude otkupljena sviračica lire. Antifont zadrži svoju ženu pošto ju je njegov stric bio priznao svojom kćeri.

LICA:

DEMIFONT, starac	HEGION, prijatelj Demifontov
HREMET, starac	KRATIN, prijatelj Demifontov
ANTIFONT, mladić	KRITON, prijatelj Demifontov
FEDRIJA, mladić	FORMION, parazit
NAUZISTRATA, žena Hremetova	DORION, svodnik
SOFRONA, dadilja	DAVO, rob
	GETA, rob

P r o l o g

Otkako stari pjesnik ne može ovoga našeg odvratiti od posla niti ga prisiliti da se svega ostavi, nastoji ga klevetama odbiti od pisanja. Tako, primjerice, kaže da su komadi koje je dosad sastavio slaba dijaloga i prelake kompozicije; valjda zato što u njima nema šašava mladića koji gleda kako srna bježi progonjena psima i preklinje ga i zaklinje za pomoć!⁴⁾ A da je pri izvedbi s v o j e g a komada shvatio kako uspjeh puno više duguje glumcima nego sebi, sad bi vrijedao s mnogo manje odvažnosti. Možda ovoga trena netko od vas govori ili u sebi misli: "Da taj stari pjesnik nije prvi počeo s uvredama, ne bi ovaj mladi imao materijala za prolog!" Onome koji tako razmišlja evo odgovora: pobjednička je palma jednako dostupna svima koji se bave dramskom umjetnošću! Onaj je stari htio ovomu našem uzeti iz ruku kruh i posao. Zato mu je ovaj želio odgovoriti, a ne vrijedati. Da mu se obratio lijepim riječima, i sam bi ih za uzvrat bio čuo. Ovak o neka ne zaboravi da je samo dobio natrag ono čime je upravo on prvi bio započeo.

No da konačno ja prestanem govoriti o njemu, kad već on ne kani prekinuti svoje napade na mene. Pazite sad što imam za vas! Donosim vam novu komediju. Grčki se zove "Parničar", a latinsko joj je ime "Formion", po glavnome liku, parazitu Formionu, koji najvećim dijelom vodi radnju. To ćete i sami vidjeti poklonite

li pažnju našem pjesniku. Pripazite, poslušajte u miru, da nas ne zatekne ista sreća kao onda kad se naša družba sklonila s pozornice zbog nereda. Evo nas sada opet ovdje zahvaljujući smjelosti našega vođe, vašoj dobroti, pomoći i pravednosti!⁵⁾

I Č I N

Prvi prizor. Davo

(Vidi se ulica u Ateni i kuće Demifontova, Hremetova i Dorionova)

DAVO: Došao jučer do mene moj najbolji prijatelj i zemljak Geta. Bio još odavno ostao kod mene mrvičak od nekoga njegova računčiča, pa došao da to sredi sa mnom. Pribavio sam novce i, evo, nosim ih njemu. A čujem da se sin njegova gospodara oženio; bit će da to prikuplja za dar mladoj. Baš je to nepravedno uređeno, da siromasi uvijek nešto moraju davati bogatima! On je, sirotinja, otkidajući sebi od usta paru po paru jedva nešto uštedio od te svoje plaćice, a sad će ona sve to progutati ni ne misleći s koliko je muke stečeno! Pa onda kad bude rodila - drugi dar Geti na vrat! Pa još jedan kad bude malome rođendan i kad ga prijave za neku sektu.⁶⁾ Sve će to majka pokupiti, a tobože se šalje djetetu. Nego, je l' ono Geta?

Drugi prizor: Geta. Davo.

GETA (izlazi iz Demifontove kuće i govori unutra): Ako me traži jedan crvenokosi...

DAVO: Nema potrebe, tu sam.

GETA: O, Dave! A ja krenuo do tebe!

DAVO: Evo izvoli! /Pokazuje kesu s novcima/ Najbolja kovina! I točno koliko sam ti bio dužan.

GETA: Baš mi je drago. Hvala ti što nisi na to zaboravio.

DAVO /zamišljeno/: Zbilja, kakvo je danas vrijeme i na što su stvari danas spale, moraš se naveliko zahvaljivati kad ti netko vrati tvoje vlastito. Nešto si snužden?

GETA: Ja? Ne znaš u kakvu se strahu i kakvoj opasnosti kod nas živi!

DAVO: O čemu je riječ?

GETA: Reći ću ti budeš li šutio.

DAVO: Hajde, molim te, baš si smiješan! Sad se ustručavaš da mi nešto kažeš, a znaš da te nisam prevario ni kad se radilo o novcima! Kakva mi korist da te prevarim?

GETA: Dobro! Slušaj!

DAVO /nestrpljivo/: To upravo i radim.

GETA: Poznaješ li Hremeta? Naš stari je njegov mlađi brat.

DAVO: Naravno.

GETA: A njegova sina Fedriju?

DAVO: Isto tako dobro kao i tebe.

GETA: Dogodilo se da su obojica morali u isto vrijeme otputovati: Hremet na Lemno, a naš Demifont u Ciliciju, do svojega starog prijatelja. Taj je starome bio svašta nabajao u pismu, obećavao brda i doline.

DAVO: Ali on toliko ima, i više no što mu treba...

GETA: Lako za to! To je takva priroda.

DAVO: Da sam barem bogat kao kakav kralj...Pokazao bih...

GETA: Na odlasku ostave oba starca svoje sinove meni na brigu, kao neke vrste odgajatelju.

DAVO: Geta, Geta, teške si se zadaće latio!

GETA: Znam, tek sam poslije to shvatio! Izgleda mi da su se onoga časa kad su starci otišli svi bogovi rasrdili na me. Isprva bih se još znao usprotiviti momcima. Ali što da duljim? Dok sam pokušavao izvršiti naredbe staraca, zamalo da mi se sva rebra nisu polomila.

DAVO: I ja sam došao do istoga zaključka: ludost je htjeti glavom kroza zid!

GETA: Tako sam počeo raditi sve po njihovoj želji i slušati ih u svemu.

DAVO: Znaš ti kad treba niz dlaku!

GETA: S Antifontom u početku nije bilo problema. Ali je zato Fedrija odmah našao neku malu sviračicu i strašno se u nju zaljubio. Bila je u službi kod ovoga odvratnog svodnika /pokazuje na Dorionovu kuću/, a nigdje u kući ni pare da je otkupimo - očevi su se bili pobrinuli za to. Nije mu preostajalo ništa drugo nego da napasa oči, ide za njom, prati je u školu i iz škole. Nisam imao pametnijega posla pa sam pomagao Fedriji. Bila je blizu škole jedna brijačnica. Tamo bismo je uglavnom čekali kad bi se vraćala. Sjedimo mi tako jednom tamo kad naiđe neki momak sav u suzama. Mi gledamo, pitamo što je. "Nikad mi se", veli, "nije siromaštvo učinilo tako jadnim i teškim teretom kao sada. Maločas sam tu u blizini vidio neku sirotu djevojku kako plače nad svojom mrtvom majkom. Tijelo je bilo položeno pred vratima, a nigdje nikoga, ni namjernika, ni poznanika, ni rođaka koji bi pomogao oko sprovoda - tek jedna jedina starica. Tako me to pogodilo! A kakva krasna djevojka!" I što da ti duljim? Sve nas je dirnulo. Antifont će odmah: "Da odemo pogledati?" Netko drugi doda: "Mogli bismo. Hajd'mo! Povedi nas, molim te!" Krenemo, dođemo, imamo što vidjeti: divna djevojka! I više od toga, jer uopće nije bila dotjerana: raščupane kose, bosonoga, neuredna, zaplakana, zapuštene odjeće. Sve bi to bilo zasjenilo njenu ljepotu da ta ljepota nije zračila nekom unutrašnjom snagom. Fedrija, zaljubljen u svoju sviračicu, rekao je tek da je "prilično zgodna". Ali mladi gospodar...

DAVO: Sve znam: zaljubio se!

GETA: Da, samo kako! Slušaj do kraja! Sutradan smjesta ode do starice. Stade je preklinjati da mu omogući susret s njom. Ona ga odbije. Veli da to što radi nije pošteno, da je djevojka antička građanka, od poštenih roditelja. Ako hoće da je uzme za ženu, neka to uradi kako zakon propisuje; ako ima drukčije namjere, ona mu ne kani pomoći. Moj se gospodar nađe u nedoumici što da učini: s jedne strane, rado bi se oženio njome; s druge pak strane, strah ga je oca koji je na putu.

DAVO: Da je otac bio kod kuće, ne bi mu bio dozvolio?

GETA /zgraža se/: Da ga oženi djevojkom bez miraza? I to iz kakve kuće? Nikad to ne bi napravio!

DAVO: I što se na kraju dogodilo?

GETA: Što se, veliš, dogodilo? Ima tu neki Formion, parazit, čovjek spreman na sve. Ubili ga svi bogovi!

DAVO: Što je učinio?

GETA: Reći ću ti odmah što nam je savjetovao: "Prema zakonu, djevojke koje su ostale bez roditelja udaju se za najbliže rođake: taj isti zakon obvezuje rođake da se takvim djevojka-

ma ožene. Proglasit ću te njezinim rođakom i podići ću tužbu protiv tebe; prikazat ću se prijateljem djevojčina oca; doći ćemo pred sud; smislit ću tko joj je bio otac, tko majka, u kakvoj su rodbinskoj vezi s tobom - kako već bude zgodno. Ti ništa nećeš pobijati. Dakle: dobit ću parnicu! Znam, znam: doći će otac, gonit će me sudom. Pa što onda? Djevojka će već biti u nas!"

DAVO: Nevjerojatna smionost!

GETA: Nagovorio je Antifonta. Sve je napravljeno: sud, izgubljeni parnica, ženidba.

DAVO: Što ne kažeš!

GETA: Upravo to!

DAVO: O, Geta! Što će biti od tebe?

GETA: Bogami, ne znam! /Dostojanstveno/ Kakva god se sreća sluči, sve ću mirno podnijeti!

DAVO /hrabri ga, neuvjerljivo/: Pametno! Tako radi pravi muškarac.

GETA: Sva mi je nada u meni samome!

DAVO: Tako i treba!

GETA: Zar da možda zamolim nekoga da se za mene zauzme? "Pusti ga, molim te, ovaj put. Ako još jednom napravi - neću reći za njega ni jednu jedinu riječ!" Samo što ne kaže: "Kad ja odem, možeš ga i ubiti!"

DAVO: A što je s onim koji čeka pred školom - onaj sa sviračicom?

GETA: Nije baš osobito dobro.

DAVO: Nema čime da plati, je li?

GETA: Nema ništa osim gole nade.

DAVO: Otac mu se već vratio?

GETA: Još nije.

DAVO: Dobro, a kad se nadate starome?

GETA: Ne znam točno, ali čuo sam malo prije da je stiglo pismo od njega i da se nalazi kod carinika. Sad idem po njega.

DAVO: Mogu li ti još nešto pomoći?

GETA: Ništa. Pazi na sebe! /Davo odlazi. Geta kuca na Demifontova vrata/ Hej momče! Zar nema nikoga? /Rob se pojavljuje na vratima/ Drž', daj to mojoj ženi. /Odlazi/

Treći prizor: Antifont. Fedrija

(Iz Demifontove kuće pojavljuju se Antifont i Fedrija)

ANTIFONT: Da su stvari dotle dotjerale, Fedrija moj, da pretrnem kad se sjetim očeva dolaska! A uvijek mi je želio samo najbolje! I da nisam bio budala, sad bih ga posve mirno očekivao!

FEDRIJA /iznenadeno/: Što je sad?

ANTIFONT: Još pitaš! A znaš od početka za tu ludu ideju! Kamo sreće da Formionu nikad nije palo na pamet da mi tako nešto savjetuje! A nije mu bilo teško da me u to uvali! Odatle je sve zlo poteklo. Dobro, ne bih je imao, bilo bi mi teško nekoliko dana; ali ne bi me iz dana u dan gušila ta briga...

FEDRIJA /ironično/: Naravno!

ANTIFONT: ...dok čekam kad će otac stići i prekinuti našu vezu.

FEDRIJA: Drugima je teško jer se ne mogu domoći onoga što vole, a tebi zato jer si dobio previše: imaš višak ljubavi, Antifonte! Bogamu, tvoj je život ono što bi svaki čovjek molio i prosio da ima! Za milost svih bogova, kad bih ja mogao uživati u svojoj ljubavi onoliko vremena koliko ti - samo do sada - u svojoj, život bih dao za to! Pogledaj, hajde, kakvu ja korist imam od svoje bijede, a kakvu ti od svojega obilja! Da ne spominjem da si bez ikakva troška našao slobodnu i dobro odgojenu djevojku, da si se po svojoj volji oženio njome i to javno, ne dajući povoda govorkanjima! Mogao bi biti sretan, samo kad bi imao pameti i znao to cijiniti. /Klima glavom u pravcu Dorionove kuće/ Vidio bi ti, kad bi poput mene imao posla s onim svodnikom. Valjda smo svi takvi: nikad sretni s onim što imamo!

ANTIFONT: A vidiš, Fedrija, meni upravo ti izgledaš sretnim jer možeš na miru odlučiti što hoćeš: zadržati je, zabavljati se njome ili je napustiti. A ja sam jadnik došao dotle da je ne mogu niti napustiti, niti zadržati. /Spazi nekoga u daljini/ što je ono? Vidim li to Getu kako trči ovamo? Upravo on! Joj, bijedan li sam, kako me strah što će javiti!

četvrti prizor: Geta. Antifont. Fedrija

GETA /sam za sebe/: Geta, nema te nigdje ako nešto na brzinu ne smisliš! Za tili će se čas sručiti na te hrpa nevolja! A ne znam kako da im izmaknem ni kako da se iz svega toga izvučem. Pa ta se ludost ne može više dugo skrivati!

ANTIFONT /Fedriji/: Zašto je tako uzrujan?

GETA: Osim toga, imam vrlo malo vremena: gospodar je došao!

ANTIFONT /Fedriji, ne vjerujući/: Kakva je pak to nesreća?

GETA: A kad dozna za to, kakav lijek da nađem protiv njegova bijesa? Da kažem sve? Raspalit ću ga još više! Da šutim? Samo ću ga još više podbosti! Da se pokušam opravdati? Od toga tek nikakve koristi! Joj, jadan li sam! S jedne me strane strah za sebe, s druge strane Antifont mi muči dušu: žao mi ga je, bojim se za njega! Jedino me on zadržava. Da nema njega, već bih se za se pobrinuo i potrudio se da starome prisjedne njegov bijes. Zdipio bih nešto i - put pod noge!

ANTIFONT: Bježi? Krade? što on sprema?

GETA: Ali gdje da nađem Antifonta? Odakle da ga uopće počnem tražiti?

FEDRIJA /Antifontu koji stoji kao okamenjen/: Tebe spominje!

ANTIFONT /oklijeva da se javi/: Valjda će mi sad javiti neko veliko zlo.

FEDRIJA: Daj ne budi lud!

GETA: Otići ću kući: obično je tamo.

FEDRIJA /Antifontu/: Daj, zazovimo ga!

ANTIFONT: Stani, hej!

GETA /ne okreće glavu i staje na povik/: Evo, na tvoju zapovijed, tko si, da si!

ANTIFONT: Daj, k'o boga te molim, kakve vijesti donosiš? I samo ukratko, ako možeš!

GETA: Dobro!

ANTIFONT: Reci onda.

GETA: Malo čas sam u luci...

ANTIFONT: Njega?
GETA: Sve znaš!
ANTIFONT: Propao sam!
FEDRIJA /zbunjen brzinom dijaloga/: Ha?
ANTIFONT: Što da radim?
FEDRIJA: O čemu to govoriš?
GETA: Kažem da sam vidio njegova oca, tvojega strica.
ANTIFONT: Jadan ja! /Patetično/ Kakav da sad izlaz nađem iz ove nenadane pogibli? Jer, ako su stvari dotle došle, Fanijo, da se moram rastaviti od tebe - što će mi život?
GETA: Ej, Antifonte! Baš zato što je tome tako moraš se još više potruditi. Sreća pomaže hrabre.
ANTIFONT: Nisam pri sebi.
GETA: Sad bi baš najviše morao biti, Antifonte! Vidi li otac da se nečega plašiš, mislit će da si nešto zgriješio.
FEDRIJA /podržavajući Getu/: To je točno!
ANTIFONT /bespomoćno/: Ne mogu se pretvarati.
GETA: A što bi tek napravio kad bi imao neki ozbiljniji posao?
ANTIFONT /naivno/: To bih još manje mogao, kad ne mogu, evo, ni ovo!
GETA /Fedriji/: Od ovoga nema ništa, Fedrija! Idemo! Zašto da ovdje uzalud tratimo vrijeme? Ja odoh!
FEDRIJA: I ja!
ANTIFONT /pokušava ih rukama zaustaviti/: Molim vas! A što ako se budem pretvarao? /Mršti se u licu, pokušava izgledati ozbiljno/ Hoće li tako biti dobro?
GETA /prezirno/: Da ne bi!
ANTIFONT /nastavlja praviti grimase/: Pogledajte me! Ha, je li sada dobro?
GETA: Ne!
ANTIFONT: A sada?
GETA: To je već bolje.
ANTIFONT: A sada?
GETA: E, sad je dobro, tako ostani! Odgovaraj mu: na svaku njegovu - ti jednu svoju! Da budete na ravnoj nozi, da te ne pomete bujicom prijetnji.
ANTIFONT: Shvaćam.
GETA /ponavlja mu/: Bio si prisiljen, bez svoje volje...
ANTIFONT: ...zakonom, sudskom odlukom...
GETA: Jasno? Ali kakva to starca vidim na dnu ulice? /Napreže se da vidi/ To je on glavom!
ANTIFONT /naglo ga spopada plašljivost/: Moram ići.
GETA: Hej, što je sad? Kamo ćeš? Antifonte! Stani kad ti kažem!
ANTIFONT /patetično, odlazi trkom/: Dobro znam sebe i svoj grijeh. Vama u ruke predajem Faniju i svoj život! /Odlazi/
FEDRIJA: Što će sada biti, Geta?
GETA: Prvo ćeš čuti raspravu. A onda će me - osim ako se grdno ne varam - privezati i prebiti! Nego, Fedrija moj, ono isto što

smo malo čas opomenuli Antifonta, morali bismo sad i sami uraditi.

FEDRIJA: Daj, zaboravi "m o r a l i b i s m o" i reci mi što da radim.

GETA: Sjećaš li se kako ste se u početku dogovarali da ćete se braniti? Da je tužitelj imao pravo, da je lako i bez po muke dobio, da su mu razlozi bili neoborivi?

FEDRIJA: Sjećam se!

GETA: E, dakle: i sad se treba upravo tako braniti! Ako može, i bolje i lukavije!

FEDRIJA: Potrudit ću se što više mogu!

GETA: Hajde, kreni sad prvo ti! Ja ću ostati ovdje u pozadini kao rezerva, ako budeš morao odstupati!

FEDRIJA: Dobro!

DRUGI ČIN

Prvi prizor: Demifont. Geta. Fedrija

DEMIFONT /ne opaža ni Fedriju ni Getu/: Tako dakle: Antifont se oženio bez mogega odobrenja! Nije se ni obazirao na moje pravo! Dobro, nek' nije: ali na moj b i j e s? Nije ga bilo stid?! Kakav bezobrazluk! Ej, Geta, savjetniče!

GETA /šapće Fedriji/: Konačno sam ja na redu!

DEMIFONT: Što li će mi reći? Kakav će razlog pronaći? Baš me zanima!

GETA /Fedriji, tiho/: Naći ću već, ne brini!

DEMIFONT: Neće li mi možda reći: "Učinio sam protiv svoje volje - zakon me prisilio." Dobro, shvaćam.

GETA /tiho/: Fino!

DEMIFONT: Ali zar te zakon prisilio da, znajući za sve, šutke prepustiš parnicu protivnicima?

FEDRIJA /tiho Geti/: To nije zgodno!

GETA: Već ću ja to riješiti: bez brige!

DEMIFONT: Ne znam što da radim, tako me to iznenada i nepredviđeno zateklo! Tako sam ljut da uopće ne mogu misliti. Zato bi trebalo da svi, dok su u najvećoj sreći, na miru razmisle kako da podnesu bijedu i nevolju. Onaj koji se vraća iz tuđine morao bi uvijek misliti o opasnostima i štetama: da je sin nešto napravio ili žena umrla ili se kćerka razboljela. Sve je to obično, sve se to može dogoditi, pa da onda ne dođe čovjeku iznenađa! A što god se posreći mimo očekivanja, to valja smatrati dobitkom!

GETA /tiho, Fedriji/: Nevjerojatno, Fedrija, koliko sam ja pametniji od gospodara! Ja sam već o svim svojim nevoljama razmislio - što će se dogoditi kad se gospodar vrati. Mljet ću u mlinu, prebit će me živa, okovati, teglit ću u polju. Ništa me od svega toga neće iznenaditi. A što se god posreći mimo očekivanja, sve ću smatrati dobitkom. Dobro, zašto mu ne priđeš i ne osloviš ga - ljubazno za početak?

DEMIFONT /spazi Fedriju koji mu je krenuo u susret/: Vidim, dolazi mi u susret Fedrija, moj nećak!

FEDRIJA: Zdravo, striče!

DEMIFONT: Zdravo! A gdje je Antifont?

FEDRIJA: Drago mi je da si...

DEMIFONT: Naravno, ali odgovori što te pitam!

FEDRIJA: Živ je i zdrav, tu je. Inače - sve u redu?

DEMIFONT: Kamo sreće da jest!

FEDRIJA: Što to?

DEMIFONT: Usuđuješ se pitati, Fedrija? Krasnu ste svadbu upriličili dok mene nije bilo!

FEDRIJA /tobož iznenađeno/: Ej, pa zato se ti na njega ljutiš?

GETA /na stranu/: Kako li taj glumi!

DEMIFONT: Kako da se ne ljutim na njega! Da mi sad dođe na oči pa da mu pokažem kako je onaj blagi tata njegovom zaslugom postao krvolok!

FEDRIJA: Ali, striče, nije napravio ništa zbog čega bi se morao ljutiti!

DEMIFONT /pokazuje na Fedriju/: Evo na, sve isti soj! Svi su jednaki! Znaš jednoga, znaš sve!

FEDRIJA: Pa nije baš tako...

DEMIFONT: Zgriješi prvi, drugi ga brani. Kad drugi zgriješi, prvi je začas tu. Obrambeni pakt!

GETA /na stranu/: Stari je i ne znajući nazvao njihovu rabotu pravim imenom!

DEMIFONT: Jer, da nije tako, Fedrija - ne bi ga ti branio!

FEDRIJA: Ako je točno, striče, da je Antifont pogriješio, da nije pazio ni na imetak ni na svoj ugled - ne branim ga. Neka dobije što je zaslužio! Ali ako nam je neki zlobnik namjestio zamku računajući na našu mladost i ako je u tome uspio, zar je to naša greška? Nije li prije greška sudaca koji često bogatašu oduzimaju zbog puke zavisti, a siromahu udjeljuju samo zbog milosrda?

GETA /tiho/: Da ne znam o čemu se radi, vjerovao bih da govori istinu!

DEMIFONT: Ima li igdje takva suca koji će braniti tvoje pravo, ako nijednom ne otvoriš usta - a to je upravo ono što je on napravio!

FEDRIJA: Napravio je ono što bi i svaki dobro odgojen mladić: kad se našao pred sudom, nije mogao reći u svoju obranu ono što je prije bio smislio. Plašljiv je, stid ga je ondje smeo.

GETA /tiho/: Pametno momak radi! Što još čekam da pristupim starome? /Glasno/ Zdravo, gospodaru! Drago mi je da si se živ i zdrav vratio!

DEMIFONT: O, zdravo, dobri čuvaru, oslonče obitelji, ti kome sam odlazeći ostavio sina na brizi!

GETA: Već dugo slušam kako sve nas nepravedno optužuješ, a mene najnepravednije od svih. /Zustro/ A što si htio da ti pri tom napravim? Rob po zakonu ne smije preuzeti obranu niti može svjedočiti.

DEMIFONT: Dopuštam sve: recimo da se "neiskusani momak preplašio"; priznajem da si ti rob. Ali i da jest najbliži rod, nije se morao oženiti njome, nego ste mogli dati miraz: to je jedino što zakon nalaže! Neka muža traži drugdje! Kakva je to ideja da radije kući dovede ženu bez igdje ičega?

GETA: Nisu nedostajale ideje, nego novci!

DEMIFONT: Mogao je u nekoga posuditi!

GETA: U nekoga! To je najlakše reći.

DEMIFONT: Konačno, ako nikako drukčije, mogao je uz kamate!

GETA: Eh, to si lijepo rekao! Samo, tko bi mu dao dok si ti još živ?

DEMIFONT /u izljevu bijesa/: Ne, neće se to tako svršiti! Ne može tako! Da ja dozvolim da takva cura bude njegova žena jedan jedini dan? Tako me opet nisu zadužili /Energično/ Hoću da mi toga čovjeka dovedete na oči ili da me odvedete do njega!

GETA: Misliš na Formiona?

DEMIFONT: Da, toga ženskog zaštitnika!

GETA: Evo, začas će biti tu.

DEMIFONT: Gdje je Antifont?

GETA: Napolju.

DEMIFONT: Fedrija, potraži ga i dovedi ovamo!

FEDRIJA: Evo idem - pravac onamo! /Namiguje Geti i pokazuje na Dorionovu kuću. Izlazi s pozornice, opet se vraća i neopazice ulazi u Dorionovu kuću/

GETA /publici, pokazujući na Fedriju/: Do Pamfile, naravno!

DEMIFONT: Ja odoh u kuću da pozdravim kućne bogove, a onda krećem na trg. Pozvat ću neke prijatelje da budu uz mene. Neka me Formion ne nađe nepripravna - ako dođe! /Ulazi u kuću. Geta isto tako odlazi, pa scena neko vrijeme ostaje prazna. Zatim ponovno dolaze Geta i Formion/

Drugi prizor: Formion. Geta

FORMION: Tako veliš: uplašio se očeva dolaska i otišao?

GETA: Upravo tako.

FORMION: I Fanija je ostala sama?

GETA: Da!

FORMION: A stari je ljut?

GETA: I to dobrano!

FORMION /glasno razmišljajući/: Sad, Formione moj, sve ovisi samo o tebi! Sam si ovo skuhao, sam ćeš i kusati! Na posao!

GETA: Molim te, daj...

FORMION /još uvijek glasno razmišlja i ne osvrće se na Getu/: Ako bude pitao...

GETA: Ti si nam jedina nada...

FORMION /još uvijek sam sebi/: čekaj: ako odvrati da...

GETA: Ti si nas naveo!

FORMION /našao je rješenje/: Tako je! Tako će biti dobro!

GETA /vapeći/: Pomozi nam!

FORMION /konačno se obraća Geti/: Hajde, amo sa starim! Sve sam već u sebi smislio!

GETA: Što ćeš uraditi?

FORMION: A što bih drugo ako ne to da Fanija ostane Antifontova žena, da njega izvučem od optužbe i da sav bijes staroga svalim na sebe?

GETA /razdragano/: Baš si poštenjačina i pravi prijatelj! /Naglo mijenja ton i postaje ozbiljan/ Samo, Formione...često me obuzme strah da će te ta smjelost na kraju odvesti iza rešetaka.

FORMION: Ne brini, imam iskustva! Išao sam ja već tom stazom! Što misliš, koliko sam ljudi na smrt prebio? Stranaca, a i domaćih? Što sam dulje u tom poslu, to ga se češće laćam. Reci, molim te, jesi li ikada čuo da me netko tužio zbog zlostavljanja?

GETA: Pa kako to uspijevaš?

FORMION: Znaš, mreža se ne napinje za jastreba ili kopca koji nam mogu nauditi; raspinje ti se za one koji ništa ne mogu učiniti. Takvi ti donose korist! A s onima prvim samo gubiš vrijeme! Svatko ima svoju slabu stranu gdje ga možeš oguliti. A ja, to je svima dobro poznato, nemam nigdje ništa! Misliš da me mogu dati osuditi pa onda odvesti kući kao roba; ali ni na kraj pameti im nije hraniti proždrljiva čovjeka! I, po mom mišljenju, imaju potpuno pravo što ne žele da mi za moj lopovluk uzvrate najvećim dobroćinstvom!

GETA /raznježeno/: Moj ti mladi gospodar nikad neće moći naplatiti koliko si ga obvezao!

FORMION /zaneseno/: Ah ne, jedino bogatu čovjeku nikad nitko ne može naplatiti! Ti dolaziš iz kupališta čist, namirisano, nehajan, ništa ne moraš priložiti, a njega briga i trošak izjedaju! Ti uživaš; on se smješka i grize se u sebi. Možeš se nasmijati, možeš prvi dohvatiti čašu, prvi sjesti za stol. A tamo... Tamo je postavljeno jelo za razmišljanje...

GETA /u čuđenju/: Kakvo to jelo?

FORMION: Takvo da moraš razmisliti koje ćeš prvo uzeti! A kad shvatiš kako je sve to fino i kako je skupo, nećeš li onoga koji ti to sve pruža smatrati više nego milostivim bogom?

GETA /prekida ga naglo/: Eno staroga! Pazi sad kako ćeš: u boju je prvi sudar najžešći! Izdržiš li sad, poslije ćeš ga moći vući za nos kako god hoćeš! /Povlače se malo u stranu/

Treći prizor: Demifont. Hegion. Kratin, Kriton, Formion, Geta.

DEMIFONT /prijateljima/: Dobro, jeste li ikada čuli da su nekome podvalili sramnije nego što su meni u ovoj prilici? Podržite me, molim vas!

GETA /Formionu, tiho/: Bijesan je!

FORMION /Geti/: Daj, pazi radije! Sad ću se pozabaviti njime! /Geti, glasno/ Tako ti svih besmrtnih bogova, Demifont tvrdi da mu Fanija nije nikakav rod? /Pokazuje na Demifontovu kuću u kojoj se nalazi Fanija/ Demifont tvrdi da mu o n a nije nikakav rod?

GETA: Da!

FORMION: I da ne zna tko je bio njen otac?

GETA: Da!

DEMIFONT /svojima/: Mislim da je to taj o kojemu sam vam govorio. Za mnom!

FORMION: I da ne zna tko je Stilpon?

GETA: Da!

FORMION: Zato što je ostala sirota, bez igdje ičega, zato se ne može sjetiti oca, zato se ne brine za nju! Što ti škrtost radi!

GETA /tobož brani gospodara/: Budeš li vrijedao mojega gospodara, čut ćeš svoje!

DEMIFONT /svojima/: Kakva bezobraština! On dolazi da optužuje mene!

FORMION: U redu: na mladića se ne mogu ljutiti što nije upoznao njezina oca. Bio je čovjek već u godinama, siromašan, čitava je života radio. Boravio je uglavnom na selu. Obrađivao je tamo komad zemlje za mojega oca. /Ganuto/ Često mi je pod stare dane znao pripovijedati kako njegov rođak Demifont nikad ni ne pita za njega. /Gotovo u suzama/ A kakav je to čovjek bio! Najplemenitiji od svih koje sam ikad vidio!

GETA /podrugljivo/: Vidi onda malo i sebe, pa da budeš takav kakav veliš da je on bio!

FORMION /uvrijeđeno/: Idi do bijesa! Da ga nisam tako cijenio, ne bih nikad zbog te djevojke na ovaj način pribavio vas za neprijatelje! /Gotovo u suzama/ A sad je on tako nečovječno prezire!

GETA: Hoćeš li zatvoriti prljava usta i prestati vrijeđati mojega odsutnog gospodara?

FORMION: To je jedino što je zaslužio!

GETA /prijeteći/: Ma hoćeš li prestati, nitkove jedan?

DEMIFONT: Geta!

GETA /ne čuje poziv i viče dalje na Formiona/: Pljačkašu! Krivokletniče!

DEMIFONT: Geta!

FORMION /Geti, tiho/: Odgovori mu!

GETA /tobož iznenađeno/: Tko je to? Ah, gospodar!

DEMIFONT: Smiri se!

GETA /Demifontu/: Cijeli dan dok te nije bilo nije prestajao da te vrijeđa - uvredama koje priliče samo njemu - /servilno/ nikako tebi!

DEMIFONT: Dobro, dosta! /Formionu, s visoka/ Momče, budi tako ljubazan pa mi odgovori ovo što te lijepo molim: tko je bio taj tvoj prijatelj o kojemu govoriš? To mi objasni, a i kako ti je to pričao da je sa mnom u rodu!

FORMION: Kako si navalio potanko ispitivati - kao da ga nisi i sam poznavao!

DEMIFONT: Ja poznavao?

FORMION: Da, ti!

DEMIFONT: Ja tvrdim da nisam; ti tvrdiš suprotno: podsjeti me malo!

FORMION: No, dakle...nisi poznavao svojega bratića?

DEMIFONT: Ne davi! Hoću ime!

FORMION: Ime? Vrlo rado!

DEMIFONT /nakon stanke, vidi da Formion ne odgovara/: Što sad šutiš?

FORMION /mrmlja potihom/: Bogamu, zaboravio sam mu ime!

DEMIFONT: Što, što?

FORMION /potihom/: Geta, pomози! Što smo malo prije rekli, kako se zvao: /Glasno/ E, baš neću reći! Isprobavaš me kao da sam ne znaš!

DEMIFONT: Kako? Isprobavam te?

GETA /šapće/: Stilpon!

FORMION: Uostalom, zašto ne bih rekao: Stilpon!

DEMIFONT: Kako si rekao?

FORMION /vrlo glasno/: Velim: "Stilpon!" Njega si poznavao!

DEMIFONT: Niti sam ga poznavao, niti mi je itko toga imena bio išta u rodu!

FORMION: Ma nemoj! I zar te nije stid ovih ljudi? /Pokazuje na prijatelje Demifontove/ A da je ostavio deset milijuna...

DEMIFONT /škrguće/: Proklet bio!

FORMION: ...prvi bi došao i znao napamet roditeljsko stablo od djedova i pradjedova!

DEMIFONT /pokušava se obuzdati/: Kako ti kažeš! Da sam tada bio ovdje, bio bih objasnio u kakvu je to ona rodu sa mnom; daj sad to ti učini! Dakle: kakva je to ona meni rođakinja?

GETA /na stranu/: Dobro nam ide, bravo! /Formionu/ Joj, daj pazi!

FORMION: Jasno sam i prejasno obrazložio jedinama kojima je to trebalo: sucima! Ako je to bila laž, zašto se tvoj sin nije protivio?

DEMIFONT: Ne spominji njega! Koliko je on glup, to je nemoguće riječima izreći!

FORMION: Dobro, ali zato si ti pametan: hajde na sud i zatraži obnovu parnice. /Ironično/ Ti si ovdje jedini zakon i jedino ti možeš isposlovati da se ista stvar dvaput pretresa.

DEMIFONT: Premda sam oštećen, ipak, radije nego da se povlačim po sudovima i tebe slušam, recimo da mi i jest nešto u rodu: dajem miraz kako zakon nalaže. Evo milijun, vodi je odavle!

FORMION: Hahaha! Baš si duhovit!

DEMIFONT: Što je? Zar nije poštena pogodba? Ili ja ne mogu dobiti ni ono što zakon omogućava svima?

FORMION: Je li, molim te, taj zakon, znači, nalaže da platiš što si dužan, kao kad ti je dosta prilježnice pa je želiš otpustiti? Ili nalaže da se najbliži rođak oženi njome zato da slobodna građanka ne bi zbog nužde zapala u kakvu sramotu i da bi čitav život mogla provesti s jednim čovjekom? A ti to želiš spriječiti!

DEMIFONT: Tako, znači: najbliži rođak! Ali k a k v i smo mi najbliži rođaci? Po čemu?

FORMION /umorno odmahuje rukom/: Nemoj, što narod kaže, stalno istu kozu derati!

DEMIFONT /uzrujano/: Ma neću se okaniti dok to ne riješim!

FORMION: Govoriš nesuvisle stvari.

DEMIFONT: To ćemo još vidjeti.

FORMION: Uostalom, Demifonte, nemam ja ništa s t o b o m. Presuda je glasila na tvojega sina, ne na tebe! /Ironično/ Tvoje vrijeme za ženidbu već je odavno prošlo.

DEMIFONT: Sve ovo što ti ja govorim smatram da ti govori i on. U protivnom, naći će se izvan kuće i on i žena mu!

GETA /potiho/: Bijesan li je!

FORMION: Radije t i ostani napolju!

DEMIFONT: Znači, nesretniče, zaista se kaniš suprotstavljati svemu što pokušavam?

FORMION /Geti/: Boji nas se, mada to vješto prikriva!

GETA /Formionu/: Dobro si započeo.

FORMION: Hej, što je, tu je, pomiri se s tim! Učini što je i red učiniti čovjeku kao što si ti: daj da budemo prijatelji!

DEMIFONT: S tobom da sklapam prijateljstvo? Neću ni da te vidim ni da te čujem!

FORMION /smireno/: Ako se pomiriš s njom, imat ćeš koga da te razveseljava u starosti. Pazi, nisi više tako mlad!

DEMIFONT /podrugljivo/: Nek' tebe razveseljava, zadrži je za sebe.

FORMION /pomirbeno/: Nemoj se toliko ljutiti!

DEMIFONT: Slušaj, dobro: dosta je bilo razgovora! Ako se ne požuriš i ne odvedeš je, izbacit ću je na ulicu! To je moja zadnja, Formione!

FORMION /energično/: Ona je slobodna građanka i neka ti ne padne na pamet da drukčije s njom postupaš! Povest ću protiv tebe parnicu koja će te skupo stajati! To je moja zadnja, Demifonte! /Geti/ Bude li potrebno, ja sam kod kuće. /Odlazi/

GETA: U redu.

Četvrti prizor: Demifont, Geta. Kratin, Hegion. Kriton

DEMIFONT: U koliku me brigu i nevolju doveo sin! I sebe je i mene ukopao u tu ženidbu. Još k tome, niotkud ga nema - da barem saznam što on kaže o svemu i kakvo je njegovo mišljenje. /Geti/ Hajde, pogledaj je li se vratio ili ga još nema!

GETA: Idem. /Odlazi/

DEMIFONT /prijateljima/: Vidite li vi u kakvu sam položaju? Što da radim? /Pita jednoga od njih/ Reci mi, Hegione!

HEGION: Ja? Možda bolje da Kratin...ako nemaš ništa protiv.

DEMIFONT: Reci onda ti, Kratine!

KRATIN: Ja da kažem?

DEMIFONT: Da, ti!

KRATIN /okolišajući/: Volio bih da učiniš ono što će ti najbolje odgovarati... Meni se čini ovo: pravo je i pošteno da se zakonski poništi ono što je sin za vrijeme tvojega izbivanja bio učinio. U tome ćeš sigurno uspjeti. /Nakon kraće stanke/ Eto, toliko ja.

DEMIFONT: Reci sad, Hegione!

HEGION /pokazujući glavom na Kratina/: Vjerujem da ti je rekao najbolje što je znao. Ali, znaš kako je: koliko ljudi, toliko čudi! Svaki je od nas na svoju stranu. Meni izgleda da se ne može ukinuti ono što je po zakonu presuđeno. Osim toga, sramota je tako nešto i pokušati.

DEMIFONT /okreće se/: Reci ti, Kritone!

KRITON /oklijevajući/: Mislim da bi trebalo bolje razmisliti; radi se o velikim stvarima.

HEGION: Trebaš li nas još štogod?

DEMIFONT: Ne, hvala, puno ste mi pomogli. /Odlaze/ Sad znam još puno manje nego prije.

GETA /izlazi iz Demifontove kuće/: U kući vele da ga još nema.

DEMIFONT: Moram pričekati brata. Što me on posavjetuje, to ću i prihvatiti. Idem u luku da provjerim kad se vraća. /Odlazi/

GETA: A ja ću potražiti Antifonta da sazna što se ovdje dogodilo.
/Ugleda ga/ Ah, evo vidim ga, dolazi baš u pravi čas.

TREĆI ČIN

Prvi prizor: Antifont. Geta.

ANTIFONT /govori sam sebi, ne opaža Getu/: E, Antifonte, baš si zaslužio poštenu kaznu za se i za to svoje držanje! Samo odeš i ostaviš drugima da brinu o tvojoj sudbini! Mislio si da će drugi bolje od tebe paziti na tvoju korist? Dobro, lako za sve ostalo: ali za onu sirotu koja ti je sada u kući morao si se pošto-poto pobrinuti, da je ne zatekne kakva nevolja samo zato što se prevarila vjerujući u tebe! Njoj siroti sva nada i pomoć ovise jedino o tebi!

GETA /prilazi mu/: Točno, gospodaru! Upravo tako smo te i mi korili dok te nije bilo. Kako si mogao otići?!

ANFONT /vidi Getu, ali ne obraća pažnju na njegove riječi/: Tebe sam tražio!

GETA /nastavlja/: Ali mi smo svejedno svoje obavili!

ANTIFONT: Govori, molim te, kako stoje stvari? Na čemu sam? Je li otac štogod nanjušio?

GETA: Još ništa!

ANTIFONT: Ima li onda kakve nade?

GETA: Ne znam...

ANTIFONT: Ah!

GETA: ...ali Fedrija ni jednoga časa nije prestao truditi se za tebe!

ANTIFONT /ganuto/: To je njegova stara vrlina.

GETA: A i Formion je i u ovoj zgodi pokazao da je čovjek od povjerenja.

ANTIFONT: Što je on učinio?

GETA: Stari se bio razbjesnio, ali onda ga je on posve smotao svojom govorcijom!

ANTIFONT: Bravo, Formione!

GETA: A i ja sam uradio što sam mogao.

ANTIFONT /grli ga/: Dragi moj Geta - ljubim vas sve!

GETA: Počelo je, dakle, kako sam rekao. Zasad je sve mirno. Tvoj će otac sačekati dok mu ne stigne brat.

ANTIFONT: Zašto on?

GETA: Zato, kako je rekao, da "u ovoj stvari postupi po njegovu savjetu."

ANTIFONT: O, Geta, koliko se bojim časa kad budem vidio strica da dolazi živ i zdrav! /Patetično/ Jer, ako je istina - jedna njegova riječ odlučuje hoću li živjeti ili umrijeti!

GETA /spazi Fedriju/: Evo, dolazi ti Fedrija!

ANTIFONT /osvrće se/: Gdje je?

GETA: Eno ga, izlazi iz svojega vježbališta.⁸⁾

Drugi prizor: Fedrija, Dorion. Antifont. Geta

FEDRIJA /Dorionu koji ga ne želi saslušati i pokušava ući u kuću/: Dorione, poslušaj me, molim te!

DORION: Ništa ne želim slušati!
FEDRIJA: Samo čas!
DORION: Pusti me na miru!
FEDRIJA: Čuj što ću ti reći!
DORION: Ma gadi mi se da već tisuću puta slušam jednu te istu stvar!
FEDRIJA: Ali sad ću ti reći nešto što će te razveseliti...
DORION /umorno/: Govori, slušam!
FEDRIJA: Mogu li te zamoliti da pričekaš tri dana? /Dorion kreće prema kući/ Kamo ideš?
DORION /ironično/: Baš sam se pitao što ćeš mi to nova predložiti.
ANTIFONT: Joj, Geta, bojim se da svodnik...
GETA: ...sam sebi ne skuha poparu? I ja se toga bojim!⁹⁾
FEDRIJA: Još uvijek mi ne vjeruješ?
DORION: Kako pogađaš?
FEDRIJA: Ako ti dam časnu riječ?
DORION: Koješta!
FEDRIJA: Sam ćeš reći da ti se uslužnost dobro isplatila!
DORION: Gluposti!
FEDRIJA: Vjeruj mi, i tebi će biti drago! /Zadovoljan svojim argumentom/ Upravo tako!
DORION: Ti sanjaš!
FEDRIJA: Pokušaj! To je kratak rok!
DORION: Uvijek pjevaš istu pjesmu!
FEDRIJA /očajno/: Ti si mi rođak, ti si mi otac, ti si mi prijatelj, ti si mi...
DORION: Melješ i melješ.
FEDRIJA: Zar si tako beščutan i neumoljiv da te niti samilost niti molbe ne mogu ganuti?
DORION: A zar si ti, Fedrija, tako lud i bezobrazan da pokušavas mene obrlatiti svečanim izjavama, a nju dići zabadava?
ANTIFONT /Geti/: Žao mi je Fedrije!
FEDRIJA /za sebe/: Eh, ima čovjek pravo!
GETA /na stranu/: I jedan su i drugi na vlas isti!
FEDRIJA: I da mi se to zlo dogodi sad kad Antifont ima svojih briga!
ANTIFONT /pokazuje se Fedriji/: O čemu je riječ, Fedrija?
FEDRIJA: O Antifonte! Ti si sretan i presretan!
ANTIFONT: Ja? Zašto?
FEDRIJA: Tvoja je draga u kući kod tebe; nikad nisi došao u priliku rvati se s ovakvim zlom! /Pokazuje na Doriona/
ANTIFONT: U kući kod mene? Ima narod za to bolji izraz: ne puštam ja vuka, ali ne pušta ni on mene! Ne znam kako bih je mogao ostaviti, ali ne znam ni kako bih je zadržao!
DORION /pokazujući na Fedriju/: Evo, tako ti je i meni s njim!

ANTIFON: Hajde, ne žali se! Kao da si nevješt svome poslu! /Fedriji/ što, zar je nešto skuhaio?

FEDRIJA: On? A što bi čovjek bez srca i duše: prodao je moju Pamfilu!

ANTIFON: Što kažeš? Prodao?

GETA: Veliš p r o d a o?

FEDRIJA: Prodao!

DORION /ironično/: Zamisli, kakva svinjarija prodati curu koju si svojim nocem platio!

FEDRIJA: Ne mogu ga nagovoriti da pričeka na mene i zaboravi na riječ koju je drugom dao. Samo tri dana, dok ne podignem novac što su mi ga prijatelji obećali! /Dorionu, očajno/ Ako tada ne donesem, ne čekaj ni časa!

DORION /reznirano/: Samo ti davi...

ANTIFON: Ne traži te puno vremena - dopusti mu to! Dvostruko će ti vratiti za tu uslugu!

DORION: Sve su to puste priče!

ANTIFON: Dozvolit ćeš da odvede Pamfilu iz Atene? Zar ćeš moći podnijeti da se njihova ljubav raskine?

DORION: Nije to ni do mene, ni do tebe!

FEDRIJA: Naplatili ti bogovi kako si i zaslužio!

DORION /Fedriji, ozbiljno/: Mjesecima sam podnosio, mimo svoga običaja, da stalno obećaješ, pa da poslije plačeš i ništa ne donosiš. Sad je druga pjesma: pronašao sam čovjeka koji plaća, i to bez suza. Ustupi mjesto boljemu od sebe!

ANTIFON /Fedriji/: Čekaj, bogamu, ako se dobro sjećam - ti si s njim dogovorio rok do kojega mu moraš platiti?

FEDRIJA: Jesam.

DORION: Možda ja tvrdim nešto drugo?

ANTIFON: Zar je taj rok već prošao?

DORION /oklijevajući/: Ne, ali se danas pojavio jedan predrok.

ANTIFON: I nije te stid tako varati?

DORION: Ni najmanje, ako mi to koristi.

GETA: Govno jedno!

FEDRIJA /pomirbeno/: Dorione, zar baš moraš tako...?

DORION: Takav sam! Ako ti takav odgovaram - stojim na raspolaganju.

ANTIFON: Pa da ga tako prevariš?

DORION: Ali, Antifonte, on vara m e n e! On je znao kakav sam ja. Naprotiv, ja sam za njega vjerovao da je drukčiji. On je mene nasamario! Ja sam prema njemu isti kao i prije. /Konačno skršen molbama/ No dobro, kako bilo da bilo, učinit ću ovako: vojnik je obećao da će mi sutra ujutro dati novce. Doneseš li, Fedrija, prije njega, poslužiti ću se svojim starim geslom - tko prvi plati, prvi nosi! Ostaj mi zdravo! /Odlazi/

Treći prizor: Fedrija, Antifont. Geta

FEDRIJA: Što da radim? Odakle siromah da odjednom nađem te novce za njega? Nemam ni prebijene pare! Da sam ga barem mogao nagovoriti za ta tri dana! Bilo mi je obećano!

ANTIFONT: Geta, zar ćemo dozvoliti da ga snađe nevolja? Pa i sam si rekao kako mi je ljubazno pomagao! Zar ne, moramo pokušati da mu uzvratimo uslugu sad kad mu je doista potrebna?

GETA /oklijevajući/: Znam, to bi bilo pošteno.

ANTIFONT: Daj onda, ti ga jedini možeš spasiti!

GETA: Što da radim?

ANTIFONT: Pronađi novce!

GETA: To bih i ja htio, sami mi reci: odakle?

ANTIFONT: Otac se vratio...

GETA /sluteći zlo/: Da, pa što?

ANTIFONT /smijulji se/: Hm, pametnu je čovjeku i jedna dosta...

GETA /zgranuto/: Ne misliš valjda...?

ANTIFONT: Mislim!

GETA: Bogami, baš me pametno nagovaraš! /Ljutito/. Hajde, odla-
zi odayde! Zar nije neviđena sreća za mene već i to što mi se
zbog tvoje ženidbe nije dogodilo nikakvo zlo? Sad hoćeš da za
njegov račun guram vrat u omču?

ANTIFONT /Fedriji, pokoleban je/: Ima čovjek pravo.

FEDRIJA: Što, Geta? Zar sam ja za vas stranac?

GETA: Ma ne mislim tako. Ali zar nije dosta što stari bjesni
na sve nas? Zar treba da ga još više podbodem tako da nam ne
ostane ama baš nikakva nada da će se smilovati?

FEDRIJA /patetično/: Netko drugi će je pred mojim očima odvesti
u neki nepoznat kraj? U redu! Dajte onda sada dok možete, dok
sam tu, razgovarajte sa mnom, nagledajte me se!

ANTIFONT /zabrinuto/: Zašto? Što kaniš napraviti? /Nakon stanke/
Reci!

FEDRIJA: U koju god je zemlju odveli, odlučio sam da idem za
njom - ili da umrem!

GETA: Dali bogovi da se sve dobro svrši! Ali, ipak - polako!

ANTIFONT: Promisli možeš li mu nekako pomoći.

GETA: Nekako? K a k o?

ANTIFONT: Pokušaj, Geta, molim te! /Pokazuje na Fedriju/ Mogao
bi učiniti nešto za čim ćemo kasnije žaliti.

GETA: Pokušavam... /Stanka. Naglo se nečega prisjeća/ Bit će s
njim sve u redu, vjerujem. Jedino se bojim gužve.

ANTIFONT: Nemoj se bojati: bilo dobro ili zlo, zajedno ćemo pod-
nositi!

GETA: Reci, koliko ti novaca treba?

FEDRIJA: Ma samo pet milijuna.

GETA: Pet milijuna? Uh! Bogovski je skupa, Fedrija!

FEDRIJA /uvrijeđeno/: Baš je to jeftino!

GETA: Dobro, dobro: naći ću već!

FEDRIJA /poskakuje/: Izvrsno!

GETA /tjera ga/: Nosi se odavle!

FEDRIJA /udaljio se, pa zastao/: Trebalo bi mi to uskoro...

GETA: I dobit ćeš uskoro! Ali trebam Formiona da mi pri tom
pomogne.

FEDRIJA: Pomoći će! Bez obzira, što god mu natovariš, taj će ponijeti na svojim plećima! On je jedini pravi prijatelj!

GETA: Požurimo onda do njega!

ANTIFONT: Mogu li vam još u čemu pomoći?

GETA: Ne možeš. Jedinom hajde kući i tješi onu sirotu. Znam da je sada izvan sebe od straha. /Antifont ne odlazi dovoljno hitro/ što čekaš?

ANTIFONT: Nema ničega što bih radije napravio. /Odlazi/

FEDRIJA: Kako to misliš izvesti?

GETA: Objasnit ću ti po putu, samo se makni odavde! /Odlaze. Iz suprotnoga pravca dolaze Demifont i Hremet/

ČETVRTI ČIN

Prvi prizor: Demifont. Hremet

DEMIFONT: I onda, Hremete, jesi li obavio to radi čega si i oputovao na Lemno? Doveo si kćerku sa sobom?

HREMET: Nisam.

DEMIFONT: Kako to da nisi?

HREMET: Kad je njena majka vidjela da vrijeme prolazi, ja ne dolazim, a djevojka je već bila toliko poodrasla da nije mogla čekati dok se ja sjetim na nju...ukratko, rekoše mi ljudi da je zajedno sa svom svojtom krenula ovamo.

DEMIFONT: A zašto si se onda, kad si čuo za to, zadržao tako dugo?

HREMET: Do bijesa, bolest me zadržala!

DEMIFONT: Kako to? Kakva bolest?

HREMET: Još pitaš! Starost je već sama po sebi bolest! Nego rekao mi je mornar koji ih je doveo da su ovamo sretno stigle.

DEMIFONT: Hremete, jesi li čuo što se dogodilo mojem sinu dok mene nije bilo?

HREMET: Jesam. To i mene stavlja u nezgodan položaj i ne znam što da uradim. Ako pokušam kćerku udati za nekoga neznanca, morat ću mu sve po redu ispričati, kako i zašto mi je ona kćerka. Što se tebe tiče, znao sam da u tebe mogu imati povjerenja kao u samoga sebe. A ako neki stranac bude htio da mu postanem tast, šutjet će tako dugo dok smo u dobrim odnosima. Jer, morat će znati više no što bi smio i, bojim se, kad se posvadi sa mnom saznat će nekako i moja žena za cijelu priču. A ako se to dogodi, nema mi druge nego da sve ostavim i odem od kuće. Od svega što je u njoj imam pravo jedino na sebe.

DEMIFONT: Znam da je tako i to me brine. Ali neću prestati da pokušavam prije nego zaista i ispunim ono što sam ti obećao. /Razgovarajući poodmaknu i ne čuju Getu koji u taj čas dolazi/

Drugi prizor: Geta. Demifont. Hremet

GETA: Nikad nisam vidio lukavijega čovjeka nego što je taj Formion! Dođem do njega da mu kažem kako nam treba novac i da pitam kako ćemo do njega. Jedva sam polovicu izgovorio, već mu je sve bilo jasno; razveselio se, stao me hvaliti, htio je da vidi staroga, zahvaljivao bogovima što su mu dali priliku da pokaže kako nije ništa manji prijatelj Fedriji nego Antifontu! Rekao sam mu da pričekaj na trgu, tamo ću dovesti staroga. /Spazi Demifonta/ Evo ga, tu je! /Spazi i Hremeta/ Tko je to iza njega? A joj, došao je i Fedrijin otac! /Smireno/ Zašto se ja budala toliko pla-

šim? Valjda zato što moram nasamariti dvojicu, a ne jednoga? Vjerujem da je zgodnije imati dvije nade! /Pokazuje glavom u pravcu Demifonta/ Pokušat ću s prvim, kako sam prvotno i namjeravao. Ako on da, više mi ni ne treba: ne dobijem li od njega, obratit ću se ovome svježe pristiglom!

Treći prizor: Antifont. Geta. Hremet. Demifont

ANTIFONT /izlazi iz svoje kuće/: Čekam Getu, ne znam gdje je tako dugo. /Osvrće se i spazi Hremeta i Demifonta/ Čekaj - stric stoji zajedno s ocem! Joj meni, što me strah kako li će njegov dolazak utjecati na očevu odluku!

GETA /na stranu/: Prići ću im. /Glasno/ Zdravo, dobri naš Hremete!

HERMET: Zdravo, Geta!

GETA: Drago mi je da si živ i zdrav stigao!

HREMET: Vjerujem.

GETA: Kako je inače? Puno novosti, kao i obično kad se čovjek vrati?

HREMET: Dosta toga.

GETA: Hm. Čuli ste što je bilo s Antifantom?

HREMET: Jesam, sve.

GETA /Demifontu/: Rekao si mu? /Hremetu/: Kakva svinjarija, Hremete, čovjeka ovako navesti na tanak led!

HREMET /pokazuje na Demifonta/: Baš sam sad pričao s njim o tome.

GETA: Bogme, i ja sam u sebi stalno razmišljao. Čini mi se da sam našao lijeka svemu tome.

HREMET: Što, Geta?

DEMIFONT: Kakav lijek?

GETA /Demifontu/: Pošto sam se rastao s vama, naletim slučajno na Formiona.

HREMET: Tko je taj?

DEMIFONT: Taj...od te...

HREMET: A, shvaćam!

GETA: Učinilo mi se zgodnim da izvidim što namjerava. Povedem ga u stranu. Velim mu: "Formione, zar ne uviđaš da bi bilo bolje da sve što je među nama sredimo mirno, bez zla? Moj je gospodar širokogrudan i ne voli parnice, jer, boga mi moga, svi su ostali prijatelji jednoglasno zahtijevali da je naglavce izbacivan!"

ANTIFONT /na stranu/: Kamo sad ovaj smjera? /U nevjerici/: Gdje li će sve to završiti?

GETA: "Dobro, reći ćeš: 'Zakon će ga kazniti ako je izbacivan!' Bez brige, i to je sračunato. E, naznojiti ćeš se ti itekako ako se s njim pograbiš! On zna kako se govori na sudu! Ali hajde, recimo da izgubi! Pa što? Ne radi se o njegovoj glavi, nego o njegovu novcu!" Kad sam vidio da druškana moje riječi počinju dirati, velim mu: "Sad smo tu sami. Reci mi slobodno što hoćeš da ti se dâ, pa da gospodar povuče svoju tužbu, ona da nestane iz naše kuće, a ti da prestaneš daviti?"

ANTIFONT /na stranu, panično/: Je li on poludio?

GETA: "Jer pouzdano znam: ako pokažeš samo malo poštenja i dobre volje, kakav je on čovjek, sve ćete međusobno srediti u tren oka!"

DEMIFONT: Tko je tebi dozvolio da tako govoriš?

HREMET /Demifontu/: Ma što? Za ono što kanimo postići nije mogao bolje!

ANTIFONT /na stranu/: Propao sam!

DEMIFONT /Geti/: Nastavi samo!

GETA: Ispočetka čovjek poludio.

HREMET /nervozno/: Daj, koliko traži?

GETA: Koliko? Puno. Previše!

HREMET /na rubu strpljenja/: Pitam te k o l i k o?

GETA: Kad bi dobio desetak milijuna...

DEMIFONT: E, bogami, dobit će desetak brusova! Kako ga nije stid.

GETA: Točno sam mu tako rekao: "Ma molim te, kao da udaje jedinicu kćerku? Puno mu je koristilo što je nije priznao: našla se druga da traži miraz!"¹⁰) No, dakle, da skratim i ne spomnjem njegove budalaštine, evo što je na koncu rekao: "Oduvijek sam se, kako je pravo i pošteno, htio oženiti prijateljecom kćeri. Stalno me morila misao kako će joj biti teško bude li onako siromašna morala služiti bogata muža. Ali, da ti iskreno kažem, trebala mi je djevojka koja bi štogod prinijela u kuću, kako bih mogao otplatiti svoje dugove. Još i sad, ako mi Demifont dâ onoliko koliko dobivam od djevojke s kojom sam se zaručio, ne treba mi bolje žene od Fanije.

ANTIFONT /Na stranu/: Zbilja ne znam radi li on to zato što je lud ili zato što je bezobrazan? Je li svjestan svega ili ništa ne shvaća?

DEMIFONT: Ta on može biti u dugovima do grla!

GETA: Veli: "Založio sam komad zemlje za dva milijuna."

DEMIFONT: Dobro, dobro, dat ću, samo neka je vodi!

GETA: "Pa kućicu - isto tako za dva milijuna."

DEMIFONT: Uh, puno je to!

HREMET: Ne kukaj! Ja ću ti dati ta dva milijuna.

GETA: "Moram ženi nabaviti sluškinju; pa onda, treba još nešto namještaja; treba i nešto novaca za svadbu. Recimo: za sve to još jedno dva milijuna!"

DEMIFONT: Može me milijardu puta tužiti - ne dam ni pare! Da taj gad još i budalu radi od mene?

HREMET: Pusti, molim te, ja ću dati! Samo uredi da ti se sin oženi onom koju mi hoćemo.

ANTIFONT /na stranu/: Jao meni, Geta! U grob si me otjerao svojim planom!

HREMET: Tjerate je iz kuće radi mogega interesa, pa je pošteno da ja i platim.

GETA: Veli dalje: "Izvijesti me što prije daju li mi Faniju za ženu, da mogu s ovom prekinuti i da ne budem u neizvjesnosti. Njeni su se već dogovorili da mi daju miraz."

HREMET /žurno/: Dobit će odmah. Njima neka otkaže i neka se oženi Fanijom!

DEMIFONT: I tako mi svega - nek' mu prisjedne svadba!

HREMET: Baš je zgodno što sam s Lemna ponio novce koje donosi ženin posjed. Njima ću se poslužiti, a njoj ću reći da sam ih posudio tebi. /Hremet i Demifont odlaze u Hremetovu kuću/

četvrti prizor: Antifont. Geta

ANTIFONT: Geta!

GETA: Ha?

ANTIFONT: Ma što si napravio?

GETA: Izmuzao novce od staraca.

ANTIFONT: To i ništa više?

GETA /namjerno ne shvaća/: Bogami, ne razumijem. Ta toliko su mi rekli da treba!

ANTIFONT /prima ga za odjeću/: Ha, nitkove, ne odgovaraš na moje pitanje?

GETA: Ma što hoćeš?

ANTIFONT: Što hoću? Zahvaljujući tebi sve što mi preostaje jest staviti omču oko vrata! Nek' te svi bogovi i božice, oni gore i oni dolje, satru za primjer drugim lopovima! /Publici, pokazujući na Getu/ Na, ako vam što treba, njemu recite! Taj će po bonaci nasukati lađu! /Geti/ Je li postojalo nešto manje korisno nego dirati u ljutu ranu - spomenuti moju ženu? Dao si ocu nadu da će je moći izbaciti! Dobro, a onda još i ovo: ako Formion primi miraz, morat će se o ž e n i t i n j o m e! Što će onda biti?

GETA: Neće se oženiti!

ANTIFONT: Naravno! Jedino kad budu tražili novce natrag, onda će on, jasno, radije zbog nas otići iza rešetaka.

GETA: E, Antifonte, nema toga na svijetu što se ne bi pričanjem dalo loše prikazati! Što je u cijeloj stvari dobro, to ispuštaš, a što je loše, o tome govoriš! Čuj sad moje mišljenje: ako primi novce, dozvoljavam, morat će se, kako ti kažeš, oženiti njome. Bilo kako bilo, dobit ćemo malo na vremenu, toliko koliko je potrebno da se pripravi svadba, pozovu gosti, obave obredi. U međuvremenu će prijatelji pribaviti novac kao što su i obećali. I onda će on lijepo sve vratiti.

ANTIFONT: S kakvim obrazloženjem? Što će reći?

GETA: Kakvo pitanje! /Oponaša Formiona/: "Kakve su mi se zloko-
ne stvari dogodile od tada! Ušao mi u kuću nepoznat crn pas;
zmija mi je kroz krov upala u kuću; kokoš zakukurijekala; vječ
zabranio; gatar ne dozvoljava! Osim toga, početi važan posao pri-
je zime..." /Zadovoljan posljednjim argumentom/ To je najbolji
izgovor, tako će i biti!

ANTIFONT: Kad bi barem bilo!

GETA: Bit će - /lupa se o grudi/ ja ti to obećajem! /Hremet i
Demifont izlaze iz Hremetove kuće/ Otac ti izlazi. Hajde trkom
Fedriji i reci da imamo novce! /Antifont odlazi/

Peti prizor: Demifont. Hremet. Geta

DEMIFONT: Smiri se, kad ti kažem. Ja ću se pobrinuti da nam ne
podvali. Neću mu to predati tek tako, bez veze, a da nemam svje-
doka. Reći ću glasno kome dajem i zašto dajem!

GETA /na stranu, ironično/: Oprezan je, a nema nikakve potrebe!

HREMET: Tako i treba! I požuri dok nije promijenio mišljenje!
Jer bude li ona druga navaljivala, možda nas odbije!

GETA /na stranu, ironično/: Sad si pogodio!

DEMIFONT /Geti/: Hajde, povedi me do njega!

GETA /javlja se spremno/: Evo me!

HREMET: Kad sve obaviš, dođi ovamo do moje žene, neka razgovara s djevojkom prije no što ode od nas. Nek' joj kaže da je udajemo za Formiona i da se ne ljuti, jer je on prikladniji za nju i bolje joj je poznat. Neka kaže da smo mi svoju dužnost obavili, da smo dali onolik miraz kolik je tražio...

DEMIFONT: Do bijesa, zašto te sve to toliko brine?

HREMET: Zato, Demifonte! Nije ti dosta da napraviš što moraš, ako svijet na to krivo gleda. Hoću da i ona pristane na sve to, da ne priča poslije kako smo je izbacili.

DEMIFONT: Mogu to i sam obaviti.

HREMET: Žensko ženskomu više odgovara.

DEMIFONT: Dobro, zamolit ću je. /Odlazi s Getom/

HREMET: Da mi je znati gdje da nađem njih dvije!¹¹⁾

PETI ČIN

Prvi prizor: Sofrona, Hremet

SOFRONA /izlazi iz Demifontove kuće/: Što da radim? Gdje da nađem prijatelja, sirota ja? S kim da se posavjetujem? Koga da pitam za pomoć? Strah me da će gospodarica zbog moga savjeta doživjeti neugodnosti. Čujem da je Antifontov otac pobijesnio zbog svega toga.

HREMET /na stranu/: Tko je ta starica koja ovako izvan sebe izlazi iz bratove kuće?

SOFRONA: Bijeda me natjerala da to uradim! A znala sam da je to labava veza! Ali da se pobrinem da u međuvremenu nema neprilika...

HREMET /na stranu/: Tako mi svega na svijetu - ako me pamet ne vara i oči još dobro vide - to je dadilja moje kćerke!

SOFRONA: A od njega...

HREMET /na stranu/: Što da radim?

SOFRONA: ...ni traga ni glasa!

HREMET /na stranu/: Da joj priđem? Da pričekam da malo bolje saznam o čemu se radi?

SOFRONA: Kad bih barem njega mogla pronaći, ne bi me ničega bilo strah!

HREMET: Ma to je ona glavom! Oslovit ću je!

SOFRONA /čuje ga/: Tko to ovdje govori?

HREMET: Sofrono!

SOFRONA: Spominje moje ime!

HREMET: Pogledaj me!

SOFRONA: Premili bogovi - Stilpon!

HREMET /osvrće se prema svojoj kući, bojažljivo/: Ne!

SOFRONA /u čuđenju/: Ne?!

HREMET: Budi tako dobra, Sofrono, pomakni se malo ovamo, dalje od tih vrata. /Odmaknu se od vratiju Hremetove kuće/ Nikada me više nemoj tako zvati!

SOFRONA: Kako? Zar se ne zoveš tako? Tako kako si uvijek govorio da se zoveš?

HREMET: Pst!

SOFRONA: Zar te strah tih vratiju?

HREMET: Tu mi je unutra žena - strašna je kad pobijesni. Svojedobno sam vam namjerno rekao krivo ime da slučajno ne biste i ne misleći pred kim izbrbljale pa da moja žena ne sazna za cijelu priču.

SOFRONA: A zato te, je li, nismo mi sirote nikako mogle pronaći ovdje!

HREMET: Daj, reci mi, što ti imaš s tom obitelji /pokazuje na Demifontovu kuću/ odakle si maločas izašla? I gdje su njih dvije?

SOFRONA /šmrca/: Joj meni, joj!

HREMET: Što je? Jesu li žive?

SOFRONA: Kćerka jest. Majku je jadnu tuga u grob odnijela.

HREMET: Loše vijesti.

SOFRONA: A ja sam, stara, prepuštena sama sebi, bez igdje ičega i bez poznanstava, udala djevojku kako sam najbolje znala - za momka koji je vlasnik ove kuće. /Pokazuje na Demifontovu kuću/

HREMET /zaprepašteno/: Za Antifonta?

SOFRONA: Jest, za njega!

HREMET: Što, zar ima dvije žene?

SOFRONA: Ajme, ne - ovu jednu jedinu!

HREMET: A što je s onom drugom za koju vele da je rođakinja?

SOFRONA: Pa to je ona!

HREMET: Što kažeš?

SOFRONA: To je bilo po dogovoru, zato da bi je mogao oženiti bez miraza.

HREMET /patetično/: Za ljubav božju, kako često samo od sebe dođe ono što se inače čovjek ne bi usudio ni poželjeti! Vratio sam se, našao kćer udatu za čovjeka koji mi je po volji i udatu na način koji mi je po volji! Što smo nas dvojica na svu silu htjeli ostvariti, obavio je sam bez naše pomoći i sam je sebi pomogao!

SOFRONA: Pazi sad što treba činiti. Došao je mladićev otac i vele da je zbog svega toga užasno ljut.

HREMET: Bez brige za to! /Prisjeća se žene, postaje ozbiljan/ Nego kumim te svime što ti je sveto na nebu i na zemlji, pazi da netko ne sazna da je ona moja kći!

SOFRONA: Od mene neće nitko ništa saznati!

HREMET: Hajde za mnom. Unutra ćeš čuti ostalo. /Odlaze u Demifontovu kuću do Fanije. Scena ostaje prazna. Nakon nekog vremena dolaze Demifont i Geta/

Drugi prizor: Geta. Demifont

DEMIFONT: Sami smo krivi što lopovi dobro prolaze dok se mi u međuvremenu pitamo hoće li ljudi za nas reći da smo dobri i poštteni. Ili, što narod kaže: "Bježati smiješ, ali dalje od svoje kuće - ne!"¹²⁾ Zar nije bilo dosta što me uvrijedio? A još smo i novce dali da ima od čega živjeti dok ne smisli neku drugu svinjariju!

GETA /reznirano/: Točno tako!

DEMIFONT: Danas vrhnje beru ljudi koji znaju iskriviti ono što je pravo...

GETA: Upravo to!

DEMIFONT: Kako smo mu samo kao budale u svemu udovoljili!

GETA /tobože zabrinuto/: Da ga bar čovjek uspije odgovoriti, pa da se oženi tom curom...

DEMIFONT: Što, zar ni to još uvijek nije sigurno?

GETA: Što ja znam, bogamu - čovjek je kao i svaki drugi! Mogao bi se i predomisлити.

DEMIFONT /u nevjerici, ipak s nadom/: Što misliš, predomisлити?

GETA: Ne znam, samo kažem. Možda!

DEMIFONT: Napraviti ću kako je brat savjetovao. Dovedi ću amo njegovu ženu da porazgovori s djevojkom. Ti, Geta, požuri /pokazuje na svoju kuću/ i reci Faniji da će Nauzistrata doći do nje! /Odlazi po Nauzistratu u Hremetovu kuću/

GETA /zamišljeno/: Novce za Fedriju smo našli; nitko ništa ne prebacuje; pobrinuli smo se da Fanija zasad ostane u kući. Ali što nakon toga? Kako će to završiti? Geta, Geta! U živ si pijesak upao! Sve ćeš to morati isplatiti. Zlo koje nam je sad priprijetilo odgođeno je za dan-dva. Ali razlozi da dobiješ batine samo se gomilaju - ako nešto ne smisliš! Odoh u kuću do Fanije. Reći ću joj da se ne plaši Formiona niti toga što će joj on reći. /Odlazi u Demifontovu kuću. Iz Hremetove kuće izlaze Demifont i Nauzistrata/

Treći prizor: Demifont. Nauzistrata.

DEMIFONT: Daj, Nauzistrato, znaš već kako - neka pristane, neka napravi sama od svoje volje to što se mora napraviti.

NAUZISTRATA: Dobro.

DEMIFONT: Pomozi sad djelom kao što si maločas pomogla novcem!

NAUZISTRATA: Drage volje, ali zbog muža ne mogu baš sve napraviti onako kako bih morala.

DEMIFONT: Kako misliš?

NAUZISTRATA: Ma kad tako nemarno čuva imetak moga oca! Otac je uvijek znao izvući po dvadesetak milijuna prihoda s imanja. Kako se muškarac od muškarca razlikuje!

DEMIFONT: I veliš: dvadeset milijuna!

NAUZISTRATA: Da, i to dvadeset milijuna dok su cijene bile puno niže!

DEMIFONT: Uh!

NAUZISTRATA: Kako ti se to čini?

DEMIFONT /htio bi skrenuti razgovor/: Jasno, jasno...

NAUZISTRATA: Da sam se barem rodila kao muško, pokazala bih ja...

DEMIFONT: Ma dakako!

NAUZISTRATA: ...kako se...

DEMIFONT /ne može više izdržati/: Štedi snage, molim te, da možeš izići na kraj s djevojkom; mlada je, da te ne izmori!

NAUZISTRATA: U redu, kako ti kažeš. Nego eno mi muž izlazi iz tvoje kuće.

četvrti prizor: Hremet, Demifont. Nauzistrata

HREMET /dolazi iz Demifontove kuće i ne vidi u prvi mah Nauzistratu/: Jesi li mu isplatio?

DEMIFONT: Sredio sam to isti čas.

HREMET: Bolje bi bilo da nisi! /Opazi Nauzistratu/ Joj, eno mi žene! Skoro sam rekao više nego je trebalo!

DEMIFONT: Zašto bi bilo bolje da nisam?

HREMET /hoće skrenuti razgovor/: Ma dobro, nije važno!

DEMIFONT: A ti? Rekao si djevojci zašto joj dovodimo tvoju ženu?

HREMET: Sve je to sređeno.

DEMIFONT: I što veli?

HREMET: Ne možemo ih rastaviti.

DEMIFONT: Kako ne možemo?

HREMET: Prirasli su srcu jedno drugome.

DEMIFONT /iskreno začuđen/: Kakve to ima veze s nama?

HREMET /govori zagonetno zbog Nauzistrata/: Puno. Osim toga otkrio sam da nam je rođakinja.

DEMIFONT: što? Ti si lud!

HREMET: Kad ti kažem! Ne govorim gluposti. Prisjetio sam se.

DEMIFONT: Jesi li ti pri zdravoj?

NAUZISTRATA /Demifontu, dobronamjerno/: Nemoj, molim te, da napraviš kakvo zlo vašoj rođakinji!

DEMIFONT: Ali ona n i j e naša rođakinja!

HREMET: Ne reci dvaput! Nisu bili rekli pravo ime očevo, zato nisi ni mogao znati.

DEMIFONT /podrugljivo/: Ne zna tko joj je otac!

HREMET: Ma zna!

DEMIFONT: Pa zašto je onda rekla drugo ime?

HREMET /želi svršiti razgovor/: Hoćeš li mi već jedanput povjеровати i konačno shvatiti?

DEMIFONT: Ali ti pričaš koještarije!

HREMET /tiho/: Koštat ćeš me glave!

NAUZISTRATA /sumnjičavo/: Ništa to meni nije jasno...

DEMIFONT: Bogami, ni meni!

HREMET: Želiš znati tko joj je otac? Kunem ti se svime, nema nikoga tko bi joj bio bliži rod od nas dvojice!

DEMIFONT: Tako ti svih bogova, hajd'mo do nje! Da vidimo je li istina ili nije!

HREMET: Joj!

DEMIFONT: Što je sad?

HREMET: Pa zar ti meni zbilja tako malo vjeruješ?

DEMIFONT: Da ti vjerujem, znači? Ništa više da ne pitam? Dobro, u redu! /Namiguje Hremetu/ A s onom kćerkom našega prijatelja, što će biti s njom?

HREMET: To je u redu.

DEMIFONT: S njom dakle da ne računamo?

HREMET: Ne!

DEMIFONT: A ova ostaje?

HREMET: Da.

DEMIFONT: Onda ti možeš ići, Nauzistrato!

NAUZISTRATA: Zaista, i meni se čini da je zgodnije da djevojka ostane, a ne kako ste vi bili zamislili. Kad sam je vidjela, činilo se da je zaista dobro odgojena. /Odlazi u kuću/

DEMIFONT: Što to sve ima značiti?

HREMET /pokazuje glavom u smjeru u kojem je otišla Nauzistrata/: Ušla je u kuću?

DEMIFONT: Jest!

HREMET: O, tako ti svega na svijetu: bogovi paze na nas! Otkrio sam da je moja kćerka udata za tvojega sina!

DEMIFONT: Što? Kako bi to moglo biti?

HREMET /osvrće se/: Ovdje nije sigurno mjesto za razgovor.

DEMIFONT: Hajde onda do mene.

HREMET: Znaš, ne bih htio ni da naši sinovi doznaju za to... /Odlaze u Demifontovu kuću/

Četvrti prizor: Antifont

ANTIFONT: Što god da se meni dogodi, drago mi je za bratića da je postigao što je htio. /Sentenciozno/ To je pametno, da se pripravljaš željeti takve stvari koje začas možeš ispraviti krene li stvar na zlo! Isti čas kad je našao novac, riješio se brige! A ja se iz ove gužve nikako ne mogu iskobeljati. Ako prikrivam, bit ću stalno u strahu; ako se otkrije, osramotit ću se! Ne bih sada ni krenuo kući da se nije pojavila nada da bih možda ipak mogao zadržati ženu... Ali gdje da nađem Getu, da ga pitam što on misli: kad bi bilo najbolje da popričam s ocem.

Peti prizor: Formion. Antifont

FORMION /ne vidi isprva Antifonta/: Primio sam novce, dao svodniku, odveo djevojku i pobrinuo se da pripadne Fedriji - za sve vijeke i to potpuno slobodna! Još mi je jedna stvar sada ostala, da se riješim staraca i odem piti. Uzet ću sebi nekoliko dana odmora...

ANTIFONT: Evo Formiona! Reci...

FORMION /spazi ga/: Što?

ANTIFONT: Što će Fedrija napraviti? Što kaže, kako će se do sita naužiti ljubavi?

FORMION: Za promjenu će preuzeti tvoju ulogu.

ANTIFONT: Koju moju ulogu?

FORMION: Bježat će pred ocem. A tebe je zamolio da preuzmeš njegovu ulogu: da ga braniš. Doći će k meni na pijanku. Starcima će reći da idem u Sunij¹²) da kupim curu o kojoj im je Geta malo prije pričao. Jer ako me ne vide ovdje, mislit će da drobim njihove pare! /Smije se i okreće se prema Demifontovoj kući/ U tebe su zaškripala vrata.

ANTIFONT: Pogledaj tko je!

FORMION: Geta!

šesti prizor: Geta. Antifont. Formion

GETA /ne opaža ih/: O Srećo, sretna Srećo, kakvim si prilikama i kako naglo obasula danas moga gospodara Antifonta!

ANTIFONT /Formionu/: Što je njemu?

GETA: A nas, njegove prijatelje, oslobodila od straha! A što ja čekam? Put pod noge da ga brzo nađem! Da sazna sve što se dogodilo!

ANTIFONT /Formionu/: Razumiješ li ti o čemu on govori?

FORMION: A ti?

ANTIFONT: Nemam pojma!

FORMION: Ni ja!

GETA: Idem do svodnika; sigurno su tamo!

ANTIFONT: Hej, Geta!

GETA /za sebe, ne osvrćući se/: Eto, na! Ništa novo ni neobično! Čim kreneš nekamo, odmah te netko zove!

ANTIFONT: Geta!

GETA /još uvijek za sebe/: Ovaj je bogami uporan. Dodijavaj koliko hoćeš, nećeš me zaustaviti!

ANTIFONT: Stani, kad ti kažem!

GETA /još uvijek se ne okreće/: Idi do bijesa!

ANTIFONT: Otići ćeš ti, mrcino, ne staneš li odmah!

GETA /za sebe/: Mora da je ovo netko poznat: prijeti batinama! Da nije onaj koga tražim? /Okreće se/: On glavom! Dođi amo!

ANTIFONT: Što je?

GETA /patetično/: O čovječe, diko svijetu ljudi što žive! Antifonte, nema sumnje: bogovi su svu svoju ljubav potrošili na tebe!

ANTIFONT: Rado bih da je tako, a rado bih i da mi netko objasni zašto bih u tako nešto morao vjerovati!

GETA /bira izraze/: Hoće li ti biti dovoljno ako te okupam u moru sreće?

ANTIFONT /umorno/: Ne davi!

FORMION: Mani se obećanja i reci što je na stvari!

GETA /tek sad opaža Formiona/: I ti si tu, Formione?

FORMION: Jesam. Da čujemo!

GETA: Dobro, evo naš. Dali smo ti novce na trgu i odmah krenuli kući. Gospodar me pošalje tvojoj ženi.

ANTIFONT: Radi čega?

GETA /superiorno/: Ne mogu duljiti, Antifonte, a nije ni bitno! Krenem prema njenoj sobi, kad dotrči do mene Mida, onaj dečko, primi me odostrag za ogrtač i povuče me unazad. Okrenem se, pitam ga zašto me drži. Veli mi da se ne smije unutra do gospodariće. "Sofrona je", kaže, "došla malo prije s Hremetom, bratom staroga gospodara, i sada je on s njima unutra." Čim sam to čuo, krenem prema vratima /pokazuje/ fino, na prstima. Dođem blizu, zastanem, zaustavim dah, prislonim uho /stavlja ruku na uho/ -

evo ovako - i stanem slušati što govore.

FORMION: Pametno, Geta!

GETA: I kakvo li sam tu milje čuo! Bogami, skoro sam zavikao od veselja!

ANTIFONT: Što?

GETA: Što misliš?

ANTIFONT: Nemam pojma.

GETA: Čudo nad čudima! Otkrilo se da je tvoj stric otac tvoje žene!

ANTIFONT: Što kažeš?

GETA: Nekad je davno na Lemnu potajno održavao vezu s njenom majkom.

FORMION: Buncaš! Kako ona ne bi znala tko joj je otac?

GETA: Ima i tu neki razlog, Formione, budi uvjeren! Ali zar misliš da sam s vanjske strane vrata mogao shvatiti ama baš sve što se unutra odigravalo?

ANTIFONT /prisjeća se/: I ja sam čuo nešto takva pripovijedati.

GETA: Dat ću ti još dokaza da mi možeš vjerovali. Poslije toga, stric izlazi iz kuće i zatim se ponovno vraća zajedno s tvojim ocem. I jedan i drugi pristaju na to da je zadržiš za ženu. I napokon - šalju me da te potražim i dovedem.

ANTIFONT: Hajde onda, povedi me, brzo!

GETA: Evo idemo. /Odlaze. Antifont se osvrće/

ANTIFONT: Formione dragi, zbogom!

FORMION: Zbogom, Antifonte! /Ostajući sam/ Tako mi svega, dobro je ispalo! Baš sam zadovoljan.

Sedmi prizor: Formion

FORMION: Ma molim te, kakva im se samo sreća iznenada ukazala! A i za mene je prilika, sad ili nikad, da nasamarim starce, a Fedriju da riješim novčanih problema, da ne mora moljakati nikoga od vršnjaka. Kako su meni novce preko volje dali, tako će ih njemu preko volje ostaviti - znam kako ću ih natjerati na to! Sad se moram drukčije ponašati /pravi se ozbiljan/, poprijeti drukčiji izraz lica. Skrenut ću amo u ovu uličicu, tu bližu, i javit ću im se kad iziđu. Ne idem, dakle, više u kupnju, kako sam prvotno bio zamislio da ih prevarim. /Odlazi u obližnju uličicu/

Osmi prizor: Demifont. Hremet. Formion

DEMIFONT: Imam, brate moj, razloga hvaliti i slaviti bogove, kad nam je sve ovako sretno pošlo za rukom! Sad treba što prije pronaći Formiona da mu uzmemo tih naših pet milijuna prije nego ih spiska!

FORMION /izlazi iz uličice i pravi se da ih ne vidi/: Pogledat ću je li Demifont kod kuće da...

DEMIFONT: A mi baš krenuli do tebe. Formione...

FORMION: Da nije u vezi s istom stvari?

DEMIFONT: Bogami jest.

FORMION: Mislio sam. Zašto ste krenuli do mene?

DEMIFONT: Nemoj se šaliti!

FORMION /uvrijeđeno/: Zar ste mislili, kad sam jednom primio novce, da neću održati obećanje? Eh, kakva jest da jest moja bijeda, ipak mi je jedna stvar oduvijek bila najpreča - moja riječ!

DEMIFONT /Hremetu/: Pa zar nije čovjek stara kova?

HREMET: Doista!

FORMION: I zato sam ti došao javiti, Demifonte: ja sam spreman! Kad god želite, dovedite mi ženu! Sve sam odgodio, kao što je i red, kad sam vidio da vam je toliko do toga stalo.

DEMIFONT /pokazuje na Hremeta/: On me odgovorio od toga da ti je dam. Veli: "Pa što će ljudi reći ako to napraviš? Kad se još moglo sve pristojno izvesti, nisi je dao. A sad je sramota da je baciš na ulicu!" Skoro sve isto što si mi i ti malo prije u lice predbacio.

FORMION: Fino vi to mislite mene nasanjhati!

DEMIFONT: Kako misliš!

FORMION: Još pitaš?! Tako što se neću moći oženiti ni ovom drugom! Kakva da se obraza pojavim pred njom nakon takve uvrede?

HREMET /šapće Demifontu/: "A onda, vidim da se ni Antifont ne želi rastati od nje." Reci!

DEMIFONT: A onda, vidim da mi se ni sin ne želi rastati od žene. Daj, Formione, molim te, pođi na trg i reci da novce opet prepisu na moje ime!

FORMION: Je l' one iste koje sam već prepisao svojim vjerovnicima?

DEMIFONT /u nedoumici/: Kako ćemo to onda?

FORMION: Ako hoćeš da mi daš ženu koju si mi obećao, ženim se! Ako pak hoćeš da ona ostane kod tebe, Demifonte, miraz neka ostane kod mene! Nije red da zbog vas ostanem na cjedulu, a samo sam radi vašega dobra glasa potjerao drugu djevojku! Davala je isto toliko miraza!

DEMIFONT: Idi do bijesa ti i ta tvoja nesebičnost, propalico! Zbilja misliš da nitko ne zna tko si i što si?

FORMION: Ti vrijeđaš!

DEMIFONT: Ti da bi se njome oženio da smo ti je dali?

FORMION: Probaj!

DEMIFONT: Da moj sin zajedno s njom živi kod tebe - eto što ste vi mislili!

FORMION /hladnokrvno/: Oprosti, o čemu ti to pričaš?

DEMIFONT: Smjesta mi daj novce!

FORMION: Smjesta mi daj ženu!

DEMIFONT /vuče ga za odjeću/: Idemo na sud!

FORMION: Uostalom, budete li i dalje nametljivi...

DEMIFONT /podrugljivo/: što ćeš onda?

FORMION: što ću? Mislite valjda da sam zaštitnik samo jadnim djevojkama bez miraza? štitim ja i one s mirazom!

HREMET: Kakve to veze ima s nama?

FORMION: Nikakve. Jedino... Poznavao sam tu jednu ženu kojoj je muž na Lemnu...

HREMET: što?

DEMIFONT: što je bilo?

FORMION: ...bio oženjen drugom...

HREMET: Propao sam!

FORMION: ...i imao s njom kćerku koju je krišom odgajao.

HREMET: Ja sam mrtav čovjek!

FORMION: I sad ću joj to potanko ispričati.

HREMET /očajno/: Ne radi to, molim te k'o boga!

FORMION: O, što? To se o tebi radilo?

DEMIFONT: Kako radi budale od nas!

HREMET /gura Formiona da ode/: Ništa nam ne duguješ!

FORMION: Koješta!

HREMET: Pa što hoćeš? Poklanjamo ti te novce koje si dobio.

FORMION: Tako, znači! Sto mu gromova, kako se vi nabacujete sa mnom! Vi i ta vaša dječja prevrtljivost! Hoću, pa neću; pa neću, pa hoću! Dam, ne dam! Rekli, pa porekli! Malo-malo pa je sve u redu, pa opet malo, i ništa nije u redu!

HREMET /Demifontu/: Kako je samo saznao? Odakle?

DEMIFONT: Ne znam! Jedino znam da ja nisam rekao nikome.

HREMET: To je više nego čudnovato, tako mi bogovi pomogli!

FORMION /na stranu/: Dao sam im misliti!

DEMIFONT: Hm! Ma da nam ovako naočigled odnese novce i da nam se još pri tom smije u brk! Bog i bogme, bolje da nas zemlja proguta! Daj, budi muškarac, skupi odvažnosti! Vidiš da se taj grijeh već pronio naokolo ida ga ne možeš više skrivati od žene. Pa kad već mora čuti od drugih, Hremete, bolje za nas da joj sami kažemo! A onda ćemo semoći osvetiti ovom gadu onako kako mi umijemo!

FORMION /na stranu/: Ajme, odvisio sam ako ne pripazim! Krenuli su na mene željni krvi!

HREMET: Nećemo je, bojim se, moći umilostiviti.

DEMIFONT: Ne brini ništa, Hremete! Već ću vas ja pomiriti! Pogotovo sada, vjerujem, kad nema više te žene s kojom si imao kćerku.

FORMION: Tako vi, dakle, sa mnom? Lukavo ste to zamislili! Bogami Demifonte, /pokazuje na Hremeta/ njemu se neće isplatiti to što me izazivaš! /Hremetu/ Je li, molim te; sad kad si se daleko od kuće do mile volje nauživao ne mareći za svoju zakonitu ženu niti na to koliko joj uvredu nanosiš tim nečuvenim ponašanjem, sad bi na koljenima došao da spereš svoje grijehe? Sve ću joj ispričati i tako ću je protiv tebe razjariti da je ni potocima suza nećeš ohladiti!

DEMIFONT: Ubili ga svi bogovi i božice! Ma da itko može biti tako bezobrazan! I da takva lupeža javno ne prognaju na pusti otok!

HREMET: Dotjerao me dotle da uopće ne znam što da s njim započnem!

DEMIFONT: Ja zato znam: idemo na sud!

FORMION: Na sud? /Pokazuje na Hremetovu kuću/ Ovuda, ako nemate ništa protiv! /Kreće prema Hremetovoj kući/

HREMET /očajno/: Uhvati ga, ne daj mu, dok pozovem služinčad!

DEMIFONT /rve se s Formionom/: Ne mogu sad! Dođi i ti!

FORMION: Tužit ću te zbog napada!

DEMIFONT: Samo izvoli!

FORMION: I tebe, Hremete!

HREMET: Drž'ga!

FORMION: Tako, dakle! Znači, moram vikati! /Viče/ Nauzistrato, izidi!

HREMET: Začepi prljavu gubicu! /Rve se s Formionom/ Ma pogledaj kako je jak!

FORMION: Nauzistrato!

DEMIFONT: Hoćeš li šutjeti?

FORMION: šutjeti?

DEMIFONT: Ako neće za nama - šakom u želudac!

FORMION: Možete mi i oko izvaditi - znam gdje vam se mogu osvetiti!

Deveti prizor: Nauzistrata. Demifont. Hremet. Formion

NAUZISTRATA /izlazi iz kuće/: Tko me zove? Molim te, dragi, k'o boga - kakva je to gužva?

FORMION: Ha? Skamenio si se?

NAUZISTRATA: Tko je taj čovjek? /čeka odgovor od Hremeta/ Teško mi nešto odgovaraš?

FORMION: Kako da ti odgovori kad ne zna ni sam gdje je!

HREMET: Pazi, samo mu nemoj ništa vjerovati!

FORMION: Dođi, popipaj ga! Ubij me ako nije hladan kao led!

HREMET /zamuckuje/: Ssve jje u redu!

NAUZISTRATA: Ma što to sve znači? /Pokazuje na Formiona/ što govori taj čovjek?

FORMION: Sve ćeš saznati. Slušaj...

HREMET: Zbilja mu kaniš vjerovati?

NAUZISTRATA: Ma molim te k'o boga, što mu imam vjerovati kad još ništa nije ni rekao?

FORMION /pokazuje na Hremeta/: Jadnik, pobenavio je od straha!

NAUZISTRATA /Hremetu/: Nešto je tu sumnjivo, čim se ti tako bojiš!

HREMET: Ja da se bojim?

FORMION: Uostalom, što da ne: kad se ne bojiš i kad ono što ja govorim nije opasno, pričaj ti sam!

DEMIFONT: Lupežu, tebi da priča!

FORMION: O la la, ti koji si zdušno pomagao bratu!

NAUZISTRATA: Dragi, nećeš mi reći?

HREMET: Ali...

NAUZISTRATA: što "ali"?

FORMION: T i zaista i ne bi morao r e ć i, ali o n a bi svakako morala z n a t i. Na Lemnu...

DEMIFONT: Ma je l'...

HREMET: Zašuti već jednom!

FORMION: ...bez tvojega znanja...

HREMET /na stranu/: Jao meni!

FORMION: ...on se oženio!

NAUZISTRATA: Čovječe mili, ne dali bogovi takvo zlo!

FORMION: Ali tako se dogodilo.

NAUZISTRATA: Gotova sam, jadna ja!

FORMION: Tamo mu se rodila i kći - ti nisi imala ni pojma!

HREMET: Što ćemo sad?

NAUZISTRATA: Besmrtni bogovi, kakav kukavan i bijedan zločin!

FORMION: To se, eto, dogodilo.

NAUZISTRATA: Ima li ičega sramnijeg! To su ti muškarci - tek kad dođu kući postanu stari i nemoćni! Demifonte, tebi se obračam jer mi se s njim gadi i govoriti. /Ipak se okreće Hremetu/ To su bili ti česti odlasci i dugotrajni boravci na Lemnu? To su bile niske cijene zbog kojih smo manje zarađivali?

DEMIFONT: Nauzistrato, ne poričem da je što se toga tiče kriv. Ali isto tako držim da bi mu trebalo oprostiti.

FORMION /ironično/: Moli oprost za mrtva čovjeka!

DEMIFONT: Jer nije to bio napravio zato što nije mario za tebe ili zato što te nije volio. Ima tome već petnaest godina: bio je pijan, dohvatio tu ženu i kasnije se rodila djevojčica. Nikad je poslije nije ni pipnuo. Umrula je, nije više na putu - to je bila jedina zapreka. Zato te molim, kako i inače znaš, budi i sad dobra i shvati!

NAUZISTRATA: Ma što "shvati"! /Žalosno/ Doista bih htjela da na sve to stavim točku. Ali kako se mogu nečemu nadati? Da vjerujem kako će zbog svojih godina manje griješiti? Pa i tada je već bio star - kad bi starost bila ta koja ljude čini suzdržljivima! I zar su moj izgled i moje godine sada privlačniji, Demifonte? Pokaži mi bilo što zbog čega bih mogla očekivati i vjerovati da se to više nikad neće ponoviti!

FORMION /publici/: Ako želite na Hremetov sprovod, spremajte se, vrijeme je! Eto, tako! Pa nek onda netko dirne u Formiona ako se usudi! Uvalit ću ga u istu kašu kao i ovoga! Sad mu može oprostiti, dobio sam zadovoljštinu. /Pokazuje na Nauzistratu/ Sad ima s čim će mu do kraja života probijati uši!

NAUZISTRATA /Demifontu/: To sam dakle zaslužila! Moram li ti, Demifonte, pričati sve, jedno po jedno? Kakva sam bila prema njemu?

DEMIFONT /pomirbeno/: Ma znam to jednako dobro kao i ti!

NAUZISTRATA: Pa što ti se čini? Zar sam zaslužila da mi nešto takva učini?

DEMIFONT: Ni govora! Ali kad ono što se jednom dogodilo nikakvim optužbama ne možeš više izbrisati - oprost mu! Molim te, priznaje sve, kaje se - što hoćeš više?

FORMION /na stranu/: No prije nego oprost, pobrinut ću se za se i za Fedriju. /Glasno/ Hej, Nauzistrato, prije nego što brzopleto odgovoriš, poslušaj me čas!

NAUZISTRATA: O čemu se radi?

FORMION /pokazuje na Hremete/: Na prijevaru sam mu digao novce i dao ih tvojem sinu. Njima je platio svodniku za svoju djevojku.

HREMET: Što?! Što kažeš?

NAUZISTRATA /oštro/: Ne čini ti se valjda sramotom što odrastao momak ima d j e v o j k u dok ti imaš dvije ž e n e? Nije li te stid? Kakva mu obraza možeš prigovarati?

DEMIFONT: Učinit će sve što hoćeš.

NAUZISTRATA: No dobro, da znate što sam odlučila: ništa ne opraštam, ništa ne obećajem i nikakav odgovor ne dajem prije nego vidim sina. Sve prepuštam njegovoj odluci. Kako on kaže, tako ću i postupiti!

FORMION: Pametna si ti žena, Nauzistrato!

NAUZISTRATA /Formionu/: Jesi li zadovoljan?

FORMION: Jesam! Baš sam dobro i fino prošao! Mimo očekivanja!

NAUZISTRATA: Reci mi, kako se zoveš?

FORMION: Formion! Pravi prijatelj obitelji i najbliži drug tvom Fedriji!

NAUZISTRATA: Formione, ubuduće što god budeš htio, pomoći ću ti i riječju i djelom koliko mogu!

FORMION: Baš si zlatna!

NAUZISTRATA: Sam si to zaslužio.

FORMION: Nauzistrato, hoćeš li mi već danas učiniti veselje tako da tvome mužu duša zaplače?

NAUZISTRATA: Hoću!

FORMION: Pozovi me na ručak!

NAUZISTRATA: Evo, pozivam te!

DEMIFONT: Hajd'mo onda unutra!

NAUZISTRATA: Hajd'mo! Samo - gdje je Fedrija da donese presudu?

FORMION: Začas ću ga dovesti! /Odlazi svojoj kući po Fedriju.

Demifont i Nauzistrata ulaze u kuću. Za njima Hremet/

PJEVAČ /publici/: A vi - ostajte zdravo i plješčite!

Bilješke:

- 1) Rimske igre (Ludi Romani, Ludi Magni) održavale su se svake godine 4. rujna. Vrijeme njihova trajanja je variralo, pa je znalo doseći i punih petnaest dana.
- 2) tj. godine 161.pr.n.e.
- 3) Gramatičar iz II st.n.e. Od njega su sačuvani sažeci u stihu uz pojedina pjevanja "Eneide" i uz Terencijeve komedije.
- 4) Stari pjesnik kojega Terencije stalno napada (cf. prologe uz Andriju, Heautontimorumena, Eunuha) jest Luscije Lanuvin (Lavinije?) o kojemu ne znamo ništa više od onoga što o njemu govori Terencije. Izgleda da je tu riječ o nekom njegovu komadu u kojem zaljubljen momak vidi srnu, a vjeruje da je njegova dragana. Gotovo da bismo mogli pretpostaviti kako je takva scena vjerojatnija u tragediji, nego u komediji.
- 5) Aluzija na prvu, neuspjelu izvedbu "Svekrve" (165.pr.n.e.) kad je publika napustila predstavu da bi otišla gledati pelivane i gladijatore.
- 6) Radi se o inicijaciji u misterije, tipičnom grčkom običaju.
- 7) Dorcium, kako se zove ta Getina žena, nije, naravno, njegova žena u punom pravnom smislu te riječi jer je brak među robovima zakonski nevaljao.
- 8) Pod vježbalištem (palaestra) misli se ovdje očito na kuću Dorionovu u kojoj se Fedrija na sve mile načine dovija kako bi ipak dobio djevojku.
- 9) Tekst na ovom mjestu nije odviše jasan. Izgleda da je smisao ovaj: Antifonta je strah da će svodnik učiniti u odnosu na Fedriju neko zlo koje se neće dati popraviti. Geti očito ide na živce stalna Antifontova kuknjava i preokreće rečenicu tako kao da je jedina stvar koju bi Antifont mogao imati na pameti milosrđe za svodnika koji će, usprotivi li se, izvući grdne batine.
- 10) Iz ovoga je vidljivo da je Demifont imao kćer. Po antičkom zakonu otac nije morao preuzeti obvezu odgajanja djeteta te je u tom slučaju najčešće ostavljao tek rođeno dijete pred kućnim vratima. Dakako, to se češće događalo sa ženskom nego s muškom djecom.
- 11) Hremet, dakako, misli na svoju nezakonitu ženu s Lemne i na kćer koju je s njom imao; cf. vv. 567-572.
- 12) Sunij je rt na jugu Atike.